משנה · אחרונים · תוספות יום טוב · סדר מועד

תוספות יום טוב על משנה יומא

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות יום טוב על משנה יומא

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-יום-טוב-על-משנה-יומא/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

משנה יומא, הקדמה 5
פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 5
משנה ג 6
משנה ד 6
משנה ה 6
משנה ז 6
משנה ח 7
פרק ב 7
משנה א 7
משנה ב 8
משנה ג 9
משנה ד 10
משנה ה 10
משנה ו 10
משנה ז 11
פרק ג 11
משנה א 11
משנה ב 11
משנה ג 12
משנה ד 12
משנה ה 13
משנה ו 13
משנה ז 14
משנה ח 14
משנה ט 15
משנה י 17
משנה יא 18
פרק ד 19
משנה א 19
משנה ב 19
משנה ג 20
משנה ד 21
משנה ה 21
משנה ו 22
פרק ה 22
משנה א 22
משנה ב 25
משנה ג 25
משנה ד 26
משנה ה 27
משנה ו 29
משנה ז 29
פרק ו 29
משנה א 29
משנה ב 30
משנה ג 31
משנה ד 31
משנה ה 32
משנה ו 32
משנה ז 32
משנה ח 33
פרק ז 34
משנה א 34
משנה ב 35
משנה ג 35
משנה ד 37
משנה ה 38
פרק ח 38
משנה א 38
משנה ב 40

משנה ג 40
משנה ה 40
משנה ו 41
משנה ז 41
משנה ח 42
משנה ט 43

משנה יומא, הקדמה

כתב הרמב"ם שסדר כפורים אחר שקלים כפי סדורם שמצות שקלים בפ' כי תשא וכפורים בפרשת אחרי מות ע"כ. ובשם רב שרירא [גאון] כתוב בספר יוחסין דבתר שקלים תנינן סדר יומא דדמי לשבת וערובין. משום דיומא דכפורא לשבתא דמי:

פרק א

משנה א

שבעת ימים כו'. מפרישין. ולעיל במשנה ו' פ"ב דבכורים תני מנינא לבסוף אתרוג שוה לאילן בג' דרכים וכן הביאו התוספות דבב"ק. ובפרק קמא דר"ה תני מנינא ברישא כמו הכא ובפ"ק דע"ג ובפ"ק דקדושין תני מנינא לבסוף:

מביתו. פי' הרמב"ם מאשתו כדי שלא תמצא נדה. ויהיה הוא טמא ז' ימים. כמ"ש הכתוב בבועל נדה. (ויקרא ט"ו:כ"ד) ותהי נדתה עליו וטמא ז' ימים ע"כ. [*וכ"כ הר"ב ברפ"ג דפרה] וה"פ שלא תמצא אחר ביאה ספק נדה שתמצא דם על הסדין שקנחה בו ואין ידוע אם בשעת ביאה היה בה דם זה או לאחר ביאה דאטו ברשיעי עסקינן שיבא על ספק נדה. וחיישינן שמא ימצא בתוך כדי שתרד מן המטה ותדיח את פניה דבכה"ג אף לת"ק דמשנה ג' פ"ב דנדה מטמאה את בועלה. גמרא:

שמא יארע בו פסול. פי' הר"ב קרי. ועיין מ"ש בריש דמאי בס"ד:

אם כן אין לדבר סוף. אבל בטומאה כ"ג זריז הוא [*ונשמר] מהטומאה ולא מתקינין לו כהן אחר אלא משום דכי עבדי' ליה צרה כ"ש דמזריז טפי. גמרא [י"ג.]:

משנה ב

ומקטיר את הקטורת ומטיב את הנרות. פירוש הטבת שתי נרות. אבל הטבת חמש נרות קודמין לקטרת. שכן במשנה ג' דפרק דלקמן. וכן בפ"ג דתמיד. דפייס דמי מדשן המנורה קודם לפייס דקטורת אלא התם בחמש נרות. והכא בשתי נרות. גמרא. והכי פסק הרמב"ם בפ' ו' מהלכות תמידין ודלא כמתני' דרפ"ו דתמיד דשנוי הטבת שתי נרות קודם לקטורת דהתם אבא שאול והכא רבנן. והא דלא תנן הכא הטבת חמש נרות משום דלא הויין בכ"ג כ"פ התוס' ועיין לקמן פ"ב משנה ב' ועיין פ"ג דתמיד:

ומקריב את הראש ואת הרגל. נקט האיברים הראשונים בהעלאה. כבפרק דלקמן משנה ג' וה"ה לכולהו. [*וז"ל הרמב"ם בפ"א מהלכות עי"כ ומקריב אברי התמיד על המזבח] ועיין במשנה ג' פ"ז דתמיד:

[***אם רצה להקריב כו'**. עיין משנה ג' פ"ו דתמיד]:

משנה ג

ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים. אבל שעירים לא דכיון דעל חטא דישראל קאתו חלשא דעתיה. ופר דעל חטא דידיה ודאחיו הכהנים קאתי אי איכא איניש בכהנים דאית ביה מלתא מידע ידע ליה ומהדר ליה בתשובה. גמרא:

משנה ד

מביא את השינה. ועיין מ"ו:

משנה ה

והעלוהו לעליית בית אבטינס. פי' הר"ב ללמדו חפינת הקטורת שזו עבודה קשה כו'. עיין במשנה ב' פ"א דמנחות ובהל' עבודת יוה"כ פ"ג. [*עוד עיין על לשכה זו בסוף מסכת מדות]:

והשביעוהו פי' הר"ב שלא יהא צדוקי לתקן הקטורת כו'. שבאותה שעה. לא יוכל שום אדם לדעת מה שהוא עושה כמו שנאמר (ויקרא ט"ז:י"ז) וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקדש עד צאתו. הרמב"ם:

ואתה שלוחנו ושליח ב"ד. מפרש בגמ' דהכי קאמרי ליה משביעין אנו עליך על דעתינו ועל דעת ב"ד. ולא שהוא שלוחם ושליח ב"ד לענין עבודה דקי"ל דהני כהני שלוחי דרחמנא נינהו ולא שלוחי דידן כמ"ש במשנה ג' פ"ד דנדרים בס"ד:

והן פורשין ובוכין. פי' הר"ב דאמר מר החושד בכשרים לוקה בגופו. פירש"י דכתיב (שמות ד':א') והן לא יאמינו לי וגו'. וכתיב (שם) והנה ידו מצורעת כשלג. ופירוש כשרים מי שמעשיו סתומין ושמא אין בלבו כלום. הרמב"ם:

משנה ז

באצבע צרדה. פי' הר"ב אצבע הסמוכה לאגודל וכו' וכפירש"י. וכתבו התוס' בפ"ג דמנחות דף ל"ה וז"ל הדבר ידוע שא"א להשמיע קול אלא כשמכה באמצעי וכן הוא בילמדנו בסוף פ' בא ושעור רצועה של יד עד אצבע צרדה ומאי צרדה אמצעי. ועוד הביא בערוך דתניא בתוספתא איזהו אצבע צרדה. זו אצבע גדולה של ימין. וכן יסד הקליר בפרשת שקלים ע"כ. ותוספתא זו היא בפירקין דהכא גם הרמב"ם פי' אצבע אמצעי. ומה שהכריח לרש"י לפרש אצבע הסמוכה לאגודל משום דהכי איתא בגמרא מאי צרדה צרתא דדא מאי היא גודל. והבין דה"פ למאי היא צרה. ומשני לגודל. ול"נ ע"פ המפרשים ז"ל דה"פ. צרתא דדא דצרדה היא אותו אצבע הארוך ונקרא כן לפי שהיא צרה לאחרת ר"ל שאצלה הסמוכה גם לגודל והיינו צרה דדא. ולפי שלא שייך לומר שהאחת צרה לחברתה אלא בערך ג' שמשתתפין עמו דוגמתו שתי נשים שהם צרות זו

לזו בערך בעליהן שמשתתפין עמו. וזה ששאל מאי היא ?, כלומר מאי צרה שייך. ומשני גודל הוא השלישי שמשתתפין עמו לפי שהסמוכה אל הגודל משתתפת יותר שהיא מצרנית יותר. הלכך קורא להארוך צרדה. שהיא צרה לאצבע הסמוכה כאילו הסמוכה היא עקרת הבית. והארוך הצרה בהתכנס אחריה

והפג. וריחו לא נמר (ירמיה מח) מתרגמינן וריחיה לא פג. רש"י פ"ג משנה ה'. [*ולשון הרמב"ם בפירושו שתעמוד שעה אחת ובחבורו פ"א מהלכות תמידין כתב עמוד והצטנן מעט כו']:

משנה ח

מאשמורה הראשונה. מפורש בריש מסכת ברכות:

[***מלאה מישראל**. פירש הר"ב המביאים קרבנותיהם כו'. עיין במשנה ד' פרק ב' דביצה]:

פרק ב

משנה א

בראשונה כל מי שרוצה כו'. דמעיקרא סברי כיון דאיכא אונס שינה לא אתו הלכך אע"ג דתיקנו פייס לשאר עבודות לא חזו לתקן להך עבודה. כיון דחזו דאתו ואתו נמי לידי סכנה תקינו לה רבנן נמי פייסא. גמרא:

כל מי כו'. פירש הר"ב כל כהן שהוא מאותו בית אב. שהמשמר נחלק לז' בתי אבות כדמפורש במשנה ו' פ"ב דתענית:

ואם היו שניהם שוים הממונה אמר להם. פירוש לכל הכהנים שיש שם דכיון דזה הגורל של המרוצה לא עלתה חזרו להטיל גורל והוא הפייס בין כולם כמ"ש הר"ב וכן פירש רש"י ופירשו כן לפי שא"א לעשות פייס באצבעות בין שנים בלבד שאם יהיה הסכמת המנין זוג או יהיה נפרד ממי שיתחיל נדע במי יסיים ומה גורל שייך בכך:

הצביעו. כתב הר"ב ונוטל המצנפת מראשו של אחד מהם. הכי תניא בברייתא דף כ"ה. [*ועיין סוף פ"ז] ולכאורה שכך היה עומד בלא מצנפת עד שפייסו. וכן דעת התוס' שכתבו בד"ה והא בעינן כו' דמשום כך לא היה הפייס בעזרה עצמה (כדאיתא התם בברייתא) דגנאי היה לזה לעמוד בלא מצנפת בעזרה ע"כ. אבל הרמב"ם בפ"ד מהלכות תמיד כתב והממונה נוטל כו' ומחזירה. משמע דמיד החזירה. וע"י הנטילה ידעי מי הוא שממנו מתחילין. ומ"ש הר"ב והממונה מוצא מפיו סך ומנין כו' וכ"כ רש"י משמע דנטילת המצנפת ואמירת הסך על ידי ממונה אחד נעשית ויותר נראה דעת הרמב"ם שכתב ומסכימין על המנין כו' ולא כתב הממונה אלא גבי נטילה. וכמ"ש כ"מ בשם

ריטב"א שכתב בשם התוס' שזה שנוטל המצנפת לא היה יודע סך המנין. והאומר המנין לא היה יודע ממי נטל המצנפת. ע"כ. ומי הוא הממונה עיין ר"פ דלקמן:

[*ואין מוציאין אגודל במקדש. פי' הר"ב מפני הרמאים כשיקרב המנין לכלות כו'. וכ"כ רש"י ז"ל ולכאורה אין נראה שיהיה כ"כ רוחק בין אגודל והאצבע כרוחק בין שני אצבעות של שני בני אדם. ונ"ל שהיו עומדים צפופים כדתנן במשנה ה' פ"ה דאבות והיו דחוקים כל כך זה אצל זה עד שנמצאו אצבעות של כולם סמוכים ביותר ויהיה א"כ נראה כן כהוצאת אצבע ואגודל כדפירש רש"י והר"ב. אבל הרמב"ם פירש מפני הרמאים וז"ל ולא יחשבו הגודל למי שהשליך גודלו לפי שהוא נח לפשטו ולקפצו. ושמא יפשוט אותו כשיקריב המנין לצאת כדי שיבא הפייס אצלו. ולשונו פ"ד מהלכות תמידין מפני הרמאים שהגודל קצר וטח להוציאו ולכפותו]:

משנה ב

בפייס. עיין משנה ב' פרק כ"ג ממסכת שבת:

ארבע פייסות היו שם. נראה לפרש שהיו שם בכל יום ויום חוץ מיום הכפורים. שהרי פי' הר"ב [בראש] וסוף פרק דלעיל שכל עבודות יוה"כ אין כשרות אלא בכהן גדול. ובריייתא היא בהוריות דף י"ב. ומייתי לה נמי במכילתין פ"ג דף ל"ב וכן מיוסד בסליחה דמוסף יום כפור. מתחלת איך אשא ראש וכו' ובטלו הפייסות בצום המובחר אבל בפיוט העבודה הזכיר כל הד' פייסות על סדרן. וז"ל בעל המאור והוי יודע כי בעלי הקרובות שהכניסו בפיוטיהן בסדר עבודת היום ארבע פייסות טעו כולן במשנתינו ולא הבינו כי הפייסות החשובין במשנתינו לשאר ימות השנה הם ולא ביום הכפורים. לפי שכל עבודת היום אינה כשרה אלא בכהן גדול. ע"כ. אבל הרמב"ן השיגו בספר מלחמות ה' וכתב שא"א שיטעו כל רבותינו בעלי הקרובות. ועוד דא"כ זה הפרק אין בו דבר מסדר היום. ועוד היאך שנו אותם סתם ולא פירשו שהדברים אמורים בשאר הימים חוץ מיום הכפורים והעלה שהיו כל הד' פייסות אף ביום הכפורים ואמר שתרומת הדשן לא היתה בכ"ג. וז"ש בסוף פרק דלעיל [כ:] משום חולשא דכהן גדול כו' ה"פ מתוך שהעבודות המוטלות על כ"ג מרובות תרמינן מחצות כדי שכשיאיר פני המזרח יכול מיד לעבוד עבודותיו ולא יהיה היום קצר והמלאכה מרובה. (וכן פירש ריב"א בתוספות דף כ"א) ופייס השני היה לדשון מזבח הפנימי והמנורה. וכ"כ בפיוט העבודה עוד יפיסו לדשון פנימי ומנורה. אבל שחיטת התמיד וזריקתו בכהן גדול היה. ופייס הג' לקטורת. רוצה לומר למי שיזכה במחתה. וגם היא מעשרת כדאיתא בירושלמי שני כהנים מתברכים בכל יום. וזה ששנינו בריש פרק ה' נטל המחתה בימינו היינו בקטרת שלפני ולפנים.

אבל שעל מזבח הזהב הרי הוא כקטרת של כל ימות השנה וכן הוא בתוספתא ואע"פ שלא פייסו במחתה בשאר הימים (כדפירש הר"ב במשנה ה' פ"ה דתמיד) מכל מקום בזה היום פייסו. ופייס הד' להעלאת אברים דאמש כגון שחל יוה"כ לאחר השבת. וכמ"ד (במשנה סוף פט"ו דשבת) דחלבי שבת קרבים ביוה"כ. ונמצינו למדין שכל זה הפרק בסדר יום הכפורים נשנה שאף בו ביום היו ארבע פייסות אלו. אלא שכלל בהן אף הפייסות של שאר ימות השנה. לפי שרצה לפרש כל הפייסות שמאחר שהוא מפרש והולך לקמן בשאר הפרקים כל עבודה שכהן גדול עובד בו ביום מאלינו נמצינו למדין איזה מהן ביוה"כ ואיזה מהן בשאר הימים. עכ"ד. ולפי שאין הלכה כר' ישמעאל דאמר חלבי שבת קריבין ביוה"כ. אלא כרבי עקיבא דס"ל דאין קרבין דהלכה כר"ע מחברו כמ"ש המפרשים וכ"פ הרמב"ם בפ"א מהלכות תמידין לכך נ"ל ליישב בדרך אחר. דפייס הרביעי היה לשיושיטו האיברים לכהן גדול והכ"ג זרקן ומעלן למערכה וכדתנן בסוף תמיד נשחט שכך דרכו של כהן גדול בכל יום כשרוצה להעלות האברים. וכך היו עושין גם ביוה"כ משום כבודו וגדולתו. ודעת הרמב"ם בפ"ד מהלכות עבודת יוה"כ שהיו פייסות. אבל יראה מלשונו דלתרומת הדשן ודשון מזבח הפנימי בלבד היה. ועוד שכתב בפ"ב בכל יום מי שזכה במחתה וכו' והיום חותה כ"ג במחתה של זהב. ובה נכנס להיכל. הרי דס"ל דאפילו קטרת דהיכל היה המחתה ביד כהן גדול עצמו דלא כהרמב"ן. ולטעמיה אזיל דס"ל דהטבת נרות דשחר שמדליקין המנורה וכמ"ש הרב בשמו בסוף פ"ג דתמיד. וא"כ היה דוקא בכ"ג. וממילא שאר הפייסות נמי לא היו. ותנא קא חשיב לכולהו משום שאר ימות השנה כן נראה לי דעתו ז"ל. אע"פ שיש לדחוק ולומר דס"ל דדשון המנורה היה בפייס ע"י כהן הדיוט וההדלקה עצמה בכ"ג. מ"מ נראה שדעתו כמ"ש:

משנה ג

מי שוחט כו'. עיין בפי' הר"ב רפ"ג דתמיד:

הראש והרגל. פירש הר"ב דסבר הטוב והיפה קרב תחלה כלומר גודל האברים כדאיתא בגמרא [כ"ה:] [וברש"י]. ואיתא נמי [שם] דמקראי ילפינן דראש קדים. דכתיב (ויקרא א׳:י״ב) את ראשו ואת פדרו וערך. ומשום דרישא נפישא ביה עצמות. קרבה רגל בהדיה ואין בשום אבר כל כך בשר עמו כרגל. כ"פ [המפרש] בתמיד פ"ד:

[*והגרה כתב הר"ב ובו מחוברין קנה הריאה עם הכבד. וכ"כ ג"כ בפ"ג דתמיד. ולא דק דבהדיא תנן בפ"ד דתמיד דכבד היתה קריבה עם דופן הימנית]:

והחביתין. פי' הר"ב מנחתו של כ"ג וכו'. שנאמר מחציתה וגו' וסמיך ליה על מחבת בשמן תעשה לכך קרויה חביתין רש"י ורמב"ם [*ודאפסיק] ביה בין סולת ליין. עיין בפירוש הר"ב ספ"ד דתמיד]:

דרך הלוכו היה קרב. וכתבם הר"ב כדרך ששנו בברייתא והקרבים לא שנאום. דלפי שאין להם תנועה מעצמם מודה בן עזאי דקרבים באחרונה:

משנה ד

חדשים לקטרת. כתב הר"ב שמעשרת דכתיב ישימו קטורה וגו' ברך ה' חילו. ואע"ג דבההוא קרא גופא כתיב נמי וכליל על מזבחך שהוא עולה מסתברא דכי כתיב עושר אדלא שכיחא כתיב. דאל"כ נמצאו הכל עשירים דעולה שכיחי טובא דנודרין ונודבין. גמרא. [*ועיין במנחות פ"ד משנה ד']:

מי מעלה אברים מן הכבש ולמזבח. מ"ש הר"ב שהיו נותנים מתחלה מחצי כבש ולמטה במזרח. עיין מ"ש בזה בסוף שקלים. ומ"ש שהיו עושין כן משום ברוב עם הדרת מלך הכי איתא בגמרא [דף כו:] ובמ"ב איתא להיא קרא דבבית אלהים וגו' כמ"ש הר"ב שם משום דהתם לא שייך רוב עם דכולהו אתו בכל פייס אבל הכא דזמנא אחריתא אתו לעבודה אחת שייך רוב עם. [*אי נמי הא דברוב עם אעיקר העבודה קאי. דלהכי מחלקים העבודה ולא קאי אפייס]:

משנה ה

[***בחג ביד אחד צלוחית של מים**. עיין לקמן]:

ושנים בידם שני גזירי עצים. וכתב הר"ב דבשחר כתיב ובער דמשמע חד [כהן]. ובגמרא דריש פרקין (יומא כב.) דמי שזכה בתרומת הדשן יזכה בסדר המערכה ובשני גזרי עצים. כי היכי דאתו לפייס. [*וכתב הכ"מ פ"ד מהלכות תמיד בשם הריטב"א דמי שזכה בבקר אומר בערב לחברו זכה עמי בעץ שני:

ושנים בידם ב' בזיכי לבונה. וכתב הכ"מ פ"ד מהלכות תמידין בשם הריטב"א דהעומד אחר י"ג כהנים הי"ד זוכה בבזך אחד. והט"ו זוכה בבזך השני. ע"כ וכן נ"ל בצלוחית של מים דלעיל ודלקמן]:

ובשבת שבתוך החג ביד אחד צלוחית של מים. דאין מנסכין בחג אלא בשל שחר כדפי' הר"ב רפ"ד דסוכה. והלכך לא משכחת לה בחול בתמיד של בין הערבים. גמרא:

משנה ו

הקרבים והסלת והיין בשנים שנים. דכבש בן שנה ואיל בן שתי שנים כדתנן במשנה ג' פ"ק דפרה. והיין בכבש רביעית ההין ובאיל שלישית ההין ככתוב בפ' שלח לך:

משנה ז

והרגל בשנים וכו'. לא שהיו מחלקים האבר לשנים דהא כתיב (ויקרא א':ו') אותה לנתחיה ולא נתחיה לנתחים אלא האבר השלם היו מקריבין אותה שני כהנים וג'. הרמב"ם בפ"ו מהלכות מעשה הקרבנות:

העוקץ והרגל וכו'. וכתבו התוס' ק"ל דהכא לא חשיב לא כדרך הלוכו ולא כדרך נתוחו. ולא כדרך עלויו. ולא כדרך הפשטו. ואיני יודע איזה דרך תפס לו. ונ"ל דמשום דמבעי ליה למתני הראש והרגל ברישא. וקתני בהו הרגל בשנים נקיט נמי הרגל של שמאל בשנים וקתני העוקץ בהדיה ואקדמיה משום דגבי טלה תנינהו בהדי הדדי לעוקץ ורגל שמאל וכיון דתנא להנך דלא סגי להו בחד כהן. תנא נמי הגרה שהוא בשלשה. וכיון דבעי למתני הגרה. תני בהדיה החזה ואקדמיה כי היכי דקתני גבי טלה. והדר תני הנך דלית לכל חד וחד. אלא חד כהן. וקתני להו בסידרא דרישא שתי ידות ושתי דפנות. עכ"ל. אבל לשון הרמב"ם בפרק הנזכר הראשון מוליך את הראש. והב' והג' מוליכין הרגל של ימין. והד' וההי' מוליכין את העוקץ וכו' הרי שסובר שכסדר שהן שנויין שכך היו מוליכין בזה אחר זה:

[*אם רצה כו' **פירש הר"ב כהן יחידי כו' ובלא פייס**. וכן פירש"י. וקשיא לי אמאי לא חיישינן דאתי לאנצויי. ושיבאו על ידי כן לידי סכנה]:

פרק ג

משנה א

הממונה. פירש הר"ב הוא הסגן. וכפירש"י. והטעם שנקרא ממונה פירש הר"ב ברפ"ב דסנהדרין. והתוספת בפי"א דמנחות דף ק' דחו זה הפירוש. וכתבו ממונה אחר היה ושמא היה זה שהוא ממונה על הפייסות. דמקרי ממונה סתם. ע"כ: [*הרואה אומר כו'. ועד אחד נאמן במלתא דעבידי לגלויי. ירושלמי]:

מתתיה בן שמואל. כתבו התוספות דמנחות שם שזהו שעל הפייסות דתנן ליה ברפ"ה דשקלים. [*ואולי דמשום הכי פסקו כמותו הר"ב והרמב"ם שם]:

משנה ב

כל המיסך את רגליו. פי' הר"ב כנוי לנקבים גדולים. ומסיים רש"י. ולשון מיסך כמו אילן המיסך על הארץ לפי שהצורך בנקבים גדולים כורע על ברכיו ומכסה גופו את רגליו. וכן בשאול כתיב (שמואל א' כ"ד) ושם מערה ויבא שאול להסך את רגליו:

קדוש ידים ורגלים מן הכיור. רש"י. ובגמרא בשלמא רגלים משום ניצוצות. אלא ידים מ"ט. אמר רבי אבא זאת אומרת מצוה לשפשף בידו הנצוצות הנתזין על רגליו שלא יצא בהן חוץ ונראה ככרות שפכה שאין מי רגליו מקלחין אלא שותתין. ויוציא לעז על בניו שאינם שלו:

משנה ג

לעזרה. לעזרת ישראל כן פי' הר"ב במשנה ח' פ"ק דכלים. ואני הארכתי להוכיח שכדבריו כן הוא בספר צורת הבית סי' ע"א:

[***לעבודה**. פי' הר"ב לאו דוקא ומסיימי התוס' אלא אפילו לשחיטה דלאו עבודה היא מוכח לקמן דבעי טבילה ואפילו בלא עבודה רק שנכנס לעזרה וכן מוכח בירושלמי דקאמר לא סוף דבר לעבודה אלא אפילו שלא לעבודה וכן מוכח לקמן עכ"ל]:

עד שיטבול. פי' הר"ב שהדברים ק"ו ומה כ"ג המשנה מקדש לקדש כו'. אע"פ שטבל כבר טבילה חשובה במקום קדוש. ואע"פ שהוא כ"ג דקדוש טפי ואע"פ שהוטלה עליו כל עבודת היום וזריז וזהיר טפי מתוך כך. ומחמת שכפרת היום מרובה אפ"ה צריך טבילה וכו' כל אלו חומרות צריך להכניס בק"ו דאלת"ה איכא למפרך. כ"כ התוס':

חמש טבילות ועשרה קדושין. דכתיב. (ויקרא ט"ז:ד') בגדי קדש הם ורחץ בשרו במים ללמדך שכל חליפות קדש בו ביום טעון טבילה. ומניין שכל טבילה צריכה ב' קדושין. ת"ל ופשט ורחץ ורחץ ולבש. אם אינו ענין לטבילה דנפקא מבגדי קדש תנהו ענין לקדוש. דכתיב (שם) ופשט את בגדי הבד. וסמיך ליה ורחץ וגו' ולבש את בגדיו שדינן ורחץ אופשט ואולבש כאילו כתיב [ורחץ] תרי זמני. גמרא [ורש"י]:

וכולן בקודש וכו'. עיין בפי' משנה ו':

על בית הפרוה. עיין משנה ח' פ"ג דמעשר שני. [*ועיין במשנה ו']:

חוץ מזו בלבד. פי' הר"ב הראשונה. וכתבו התוס' סברא הוא כיון דאכתי לא נתחדש בבגדי קדש שיטבול בחול:

משנה ד

פשט ירד וטבל כו'. כתב הר"ב וטבילה ראשונה זו כו' לא הוצרך קדוש כו'. ואקשינן בגמרא דתשעה הוו ולעיל תנן עשרה קדושין. ומשנינן קדושא בתרא כי פשיט בגדי קדש ולבש בגדי חול עביד ליה התם. [*ועיין במשנה ו']:

[***ונסתפג**. פי' הר"ב ונתקנח עיין מ"ש במשנה ה' פ' כ"ב דשבת בס"ד:

וקדש ידיו ורגליו. פי' הר"ב מן הכיור וכן פי' רש"י. ולא דייקא דהא תנן בפרק דלקמן משנה ה' והיום בקיתון של זהב. וכן כתב הרא"ש בכאן]:

קרצו. כדכתיב (ירמיה מ"ו כ') קרץ מצפון בא בא. ומתרגמינן [עממין] קטולין מציפונא ייתון עלה. גמרא:

ומרק. נקרא השלמת הפעולה איזה פעולה שתהיה. הרמב"ם. והושאל ממורק ושטף (ויקרא ו') ומרקו הרמחים (ירמיהו מ"ו:ד') שענינם צחצוח וגמר כלי על שלימת צחצוחו:

על ידו. כתב הר"ב בשבילו. וכתב רש"י כמו קוצץ אדם ע"י עצמו (דתנן במשנה ו' פ"ז דב"מ):

ולהטיב את הנרות. עיין במשנה ב' דפרק קמא:

ואת האברים ואת החביתים. תימה דלא תנן והסלת והרמב"ם העתיק גם כן המשנה כלשונה בפ"ב מהלכות עבודת יום הכפורים:

משנה ה

בין דם לאברים. ובגמרא יליף לה משום דבקטורת כתיב בבקר בבקר ובתמיד חד בבקר ומ"ש הר"ב והנרות נמי קדמו לאברים. עיין משנה ב' דפ"ק וריש פרק ג' דתמיד:

של בין הערבים. בין אברים לנסכים. דכתיב (במדבר כ"ח:ח') כמנחת הבקר וכנסכו תעשה מה מנחת הבקר קטרת קודמת לנסכים אף כאן קטרת קודמת לנסכים. ומדלא כתיב כאברי הבקר אלא כמנחת הבקר. הלכך למנחה קדים ולא לאברים. גמרא. [*ושם נסכים מפורש בריש פרק ה' דשקלים]:

אסטניס. עיין פי' המלה במשנה ו' פ"ב דברכות:

שתפיג. עיין במ"ז פ"ק:

משנה ו

הביאוהו וכו'. עיין במ"ג פ"ז:

הפרוה. פי' הר"ב מכשף כו' בנאה כפי' רש"י ובמ"ג פ"ה דמדות כתב גם כן פי' הרמב"ם. וכן כתבו התוס' בשם הערוך:

רבי מאיר אומר פשט קדש כו'. דס"ל דתרי קדושי שהצריך הכתוב בין בגד לבגד תרוייהו משום לבישת בגדים המתחלפים תחת הראשונים הוא. ולדידיה במשנה ד' פשט וקדש ידיו ורגליו וירד וטבל כו' ולבש וקדש כו' אלא ההיא מתני' כרבנן דהכא. גמרא ד' ל"א ע"ב:

לבש וקדש ידיו ורגליו. הכל מודים בקדוש שני שלובש ואח"כ מקדש. מ"ט דאמר קרא (שמות כ"ה:ד') או בגשתם אל המזבח מי שאינו מחוסר אלא גישה יצא זה שמחוסר לבישה וגישה. גמ' דף ל"ב ע"ב:

משנה ז

הנדואין. כתב הר"ב מארץ הודו. ותוספת הנו"ן לא פירש. ורש"י כתב שהוא כוש כדמתרגם יונתן היהפך כושי עורו (ירמיהו י"ג:כ"ג) הינדואה ע"כ. שוב מצאתי בתרגום אסתר מהודו ועד כוש. מן הינדיא רבא ועד כוש. וזה כדברי הר"ב:

של שמנה מאות זוז. הקשו בתוספות אמאי לא קאמר ח' מנה. דליכא למימר דזוזי היינו פשיטי כי ההיא דמ"ח פ"ה דכתובות ומשנה ה' פ"ו. והיינו שמינית דמנה צורי דאכתי תקשי לימא של מנה. ועוד דמסתמא בזוזי צורי איירי דהוו להו של שחרית עדיפי מינייהו רק שליש דומיא דרבנן. ושמא י"ל דאין הלשון נופל בטוב לומר שמנה מנה. והואיל ולא קתני כולה מלתא בלשון מנה להכי לא קתני סך הכל כמו רבנן. ע"כ. ור"ל שבשמנה יש ג"כ אותיות מנה וקריאתם מתחלפות שזה המ"ם בחולם וזה בקמץ. וב' תיבות השוות באותיותיהם ומתחלפים בנקודתם כבד על הלשון לאומרם תכופות. ולי היה נראה לתרץ דאפשר דבפלוסין מונין כל חשבון וסך גדול בכללות לכל ק' זוז קורין מנה. ובהינדואה פורטין החשבון ואע"פ שהוא גדול. ונקט ר"מ מדינה ומדינה כלשונה. וכדמות ראיה לזה בפ"ה דף נ"ה בגמרא. ר"מ אומר מונה אחת ושתים אחת ושלש. ור' יהודה אומר שתים ואחת שלש ואחת. ול"פ מר כי אתריה דמונין הפרט תחלה. ומר כי אתריה דמונין הכלל תחלה:

וחכמים אומרים בשחר כו'. דכ"ע מיהת דשחר עדיפי דאמר קרא ד' זימני בד בלבישת בגדי שחר. חד לגופיה. וחד ל' לבד שאין לובש עמהן בגדי זהב כמו בשאר ימות השנה. וחד לומר שהוא מובחר מבד של שאר הימים. וחד לומר שטוב משל ערבית. גמרא ותוס':

משל צבור. עיין במשנה ה' פ"ז דשקלים. וממשנה זו נראה לי שלמד הרמב"ם מה שכתב בפ"ד מהל' שקלים דבגדי כהונה מתרומת הלשכה. דס"ל דאין בין בגדי כ"ג לבגדי כ"ה לענין זה. וכ"מ לא הראה מקום בזה:

משנה ח

פרו כמו שנאמר בפרשת אחרי מות. בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ומשלו היה כדכתיב אשר לו:

בין האולם ולמזבח. פירש הר"ב כל צפון העזרה היה כשר כו'. עיין במשנה דלקמן:

ומתודה. דכתיב (ויקרא ט"ז:ו') וכפר בעדו וגו' ואי אפשר לומר כפרת דמים שעדיין לא נשחט הפר אלא כפרת דברים דומיא דשעיר המשתלח. דכתיב גבי' (שם) לכפר עליו. גמ':

אנא. כתיב הכא כפרה וכתיב בחורב (שמות ל"ב:ל"א) אולי אכפרה. ונאמר שם אנא חטא העם הזה. אף כאן באנא. גמ':

השם. דילפינן מכפרה דעגלה ערופה. דכתיב ביה (דברים כ"א:ח') כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' אף כאן בה'. גמ'. ולפי שהוא אמר השם ככתבו לפיכך לא הזכירו התנא אלא תני השם. וכן אנו עושין בפיוט. ומדתנן לפני ה' תטהרו בלשון הכתוב אע"ג דכהן גדול ככתבו אמרו. ש"מ דבלשון הכתוב לא בעי לשנויי אלא שנאו בכנויו. והכי שפיר למעבד בפיוט גם כן. ותסייע לסברת הרי"ץ ן' גיאות בטור סימן תרכ"א. [*וגירסתינו הכא השם. וכן בפרק דלקמן משנה ב' ולא כן בפ"ו משנה ב' שהגירסא בשם ושם אפרש בס"ד]:

עויתי פשעתי חטאתי. עיין במשנה ב' דפרק דלקמן. ותימה על הר"ב והרמב"ם דנטרי להו עד התם ולא פירשו הכא. ובגמרא אמתני' דהכא מתנייה:

והן עונין אחריו בשכמל"ו. ובגמרא תניא רבי אומר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו. א"ל משה לישראל בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה אתם הבו גודל. רמב"ם:

משנה ט

לצפון המזבח. מקשינן בגמרא מדקאמר לצפון המזבח דמשמע שהוצרך למושכו מכנגד המזבח ולצפון מכלל דמזבח לאו בצפון קאי. מני ראב"י היא דס"ל הכי. והא מתניתין דלעיל דתנן בין האולם ולמזבח מדמכשר בין האולם ולמזבח שמע מינה דס"ל דמקצת מזבח בצפון קאי וראב"ש היא. ומשנינן תני כבין האולם ולמזבח. כלומר סמוך לבין האולם ולמזבח אצל מקצוע צפונית של המזבח ולא כנגד מערב המזבח ולבין האולם דלאו בצפון הוא. ולפי לשון הר"ב דלעיל שכתב כל צפון העזרה היה כשר כו' היינו כרבי דף ל"ו דסבירא ליה דאף הצפון שבמזרח העזרה כשר דאילו ר' אליעזר בר"ש לא מכשיר אלא כנגד המזבח לצפון ובמערב עד האולם. והר"ב נמשך בפירושו אחר פסק הרמב"ם בפרק ה' מהלכות בית הבחירה שהכשיר כל צפון העזרה מכותל האולם עד כותל מזרחי של העזרה כו'. אבל צריך עיון בדבריו שם שהוא מונה והולך מכותל צפונית של עזרה עד כותל המזבח רוחב ששים ומחצה. [*ובפירושו ריש פרק ה' דזבחים כתב שכך מוכח בתוספתא וראיתיה שם רפ"ו ונדפסה בטעות] וברפ"ה דמדות תנן שרוחב העזרה קל"ה נמצא שמחציתו ס"ז ומחצה. וא"כ הוה ליה להוסיף בצפון העזרה הכשירה לשחיטת קדשי קדשים עד ס"ז ומחצה. ועוד קשה דבפרק ד' מהלכות עבודת יו"כ העתיק המשנה דלעיל כלשונה בין האולם ולמזבח. שמעת מיניה דס"ל דכל היכא דיש צד צפון אפילו כנגד המזבח כשר. ואילו הכא אינו מכשיר אלא מה שבין המזבח ולצפון וכנגדו למערב

ולמזרח. איברא דבעל כ"מ בפרק ג' מהלכות עבודת יו"כ אדכתב הרמב"ם היכן מגריל במזרח העזרה בצפון המזבח. ביאר שדעת הרמב"ם לפסוק כראב"י דמזבח לאו בצפון קאי. כדאמר הכא בגמרא. והוקשה לו הלשון דבפ"ד בין האולם ולמזבח וכתב שנראה שצריך להגיה כבין האולם ולמזבח עכ"ד. ואם תיקן והגיה לחבר פרקיו שבהלכות עבודת יו"כ עדיין לא נתקן מ"ש בפרק ה' מהלכות בית הבחירה כמ"ש. דבהדיא מוכח דס"ל דמזבח בצפון נמי קאי. ולכן נ"ל ליישב דברי הרמב"ם דס"ל דלא כראב"י. וטעמו דאזיל בתר סתמא דסוף מדות דלפום ההוא חושבנא מזבח בצפון נמי קאי כמ"ש שם בס"ד. ולפיכך פוסק כאותו סתם. (ובפ"ק דמכלתין דף י"ו עיין בפירש"י בגירסא ש"מ דלאותה גירסא משנה דמדות לאו ראב"י היא) ואיזהו צפונו ג' מחלוקת בברייתא מקירו של מזבח צפוני ועד כותל העזרה. וכנגד כל המזבח דברי רבי יוסי בר"י. ר"א בר"ש מוסיף אף בין האולם ולמזבח. רבי מוסיף אף מקום דריסת רגלי כהנים ורגלי ישראל. אבל מן החליפים כו'. ולכולהו הני תנאי מזבח בצפון נמי קאי. וס"ל להרמב"ם דרבי דמוסיף לא הוסיף בכולי צפון אלא כל שכנגד בין המזבח ולכותל וטעמא משום דס"ל כרבי יוסי בר יהודה בחדא ופליג עליה בחדא. דר"י בר"י סובר דדוקא כנגד כל המזבח. וטעמו דבעינן על ירך המזבח צפונה. בהא דס"ל על ירך כלומר מקיר המזבח כו' מודה ליה רבי ופליג עליה דס"ל דכל שכנגד הירך למערב ולמזרח נמי בכלל צפון. וניחא ליה להרמב"ם להשוותן בכל מה שנוכל ודוקא ר"א בר"ש דנקט בלישניה אף בין האולם ולמזבח לדידיה ודאי צ"ל דס"ל אף כנגד המזבח במערב כל שהוא בצפון הכל כשר. אבל רבי נוכל לומר דמודה לר"י בחדא כדאמרן והיינו נמי טעמא דבעינן בגמרא למוקים מתני' דבין האולם ולמזבח כר"א בר"ש משום דאיהו נקט הך לישנא אבל רבי אע"ג דמרחיב הצפון למערב ולמזרח. מ"מ אפשר דס"ל דוקא בכנגד מה שבין כותל מזבח לכותל צפונית העזרה. אלא דבעי תלמודא אפילו תימא רבי כו'. וסובר הרמב"ם דדחויא הוא ולפי האמת לרבי אינו כשר אלא כנגד מה שבין הקיר וכו' ומשום דהלכה כרבי מחבירו פסק כמותו והשוהו לר"י בר יהודה מה שיוכל. ובירושלמי לגרסא אחת איזהו צפונו של מזבח שהוא כשר לשחיטת ק"ק מקירו של מזבח הצפוני עד כותל העזרה המזרחי. ע"כ. וכל שכן עד כותל האולם ומאן שמעת ליה דמכשיר עד כותל מזרחי רבי ואפ"ה לא קאמר אלא מקירו של מזבח אלא כדכתיבנא. וא"ל דלירושלמי כוליה מזבח בדרום קאי דא"כ לימא כל צפון העזרה וק"ל. והשתא מ"ש בפ"ג מה' עבודת יו"כ בצפון המזבח ניחא דהא אמרן דלדידיה אינו כשר אלא מקיר וכו' והלכך דוקא בצפון המזבח משוך וכו' ולאו מטעמא דסבר ליה כראב"י דאין מזבח בצפון אלא כרבי וכדאמרן. וז"ש בפ"ד בין האולם ולמזבח אם נפשך

להגיה יש לך על מי לסמוך [על] בעל כ"מ ז"ל. ומיהו לאו מטעמיה אלא כרבי וכדאמרן. א"נ אין להגיה וי"ל דסמך על פירושו ובאורו דבמקומו פרק ה' מה' בית הבחירה דשם ביאר איזהו מקומן של עבודות הצפונית [*ונמצא לו כך בפ"ג מה' הקרבנות שהעתיק ל' המשנה ותיכף לסמיכה כו' אע"ג דבגמרא אמרי' דה"ק שתכף כו'] כ"ז לדברי הרמב"ם כפענ"ד ומקצת כתבתי ג"כ בזה בספר צ"ה סי' מ"ג. [*ועיין מ"ש בס"ד ספ"ב דתמיד] אבל ללשון הר"ב שכתב לעיל כל צפון העזרה היה כשר נראה ודאי דס"ל כשנויא דגמ'. דמתני' דבין האולם כרבי. והשתא רבי ס"ל דכל צפון אפילו שכנגד מזבח עצמו בין למערב בין למזרח כשר. ומדלא כתב במשנתינו זאת דקדוק דלצפון דבגמרא. נראה דסבירא ליה דאין הלכה כראב"י בזה. אלא דמזבח בצפון נמי קאי. וכמשנה דלעיל כרבי. ומטעם שכתבתי להרמב"ם דמתני' דסוף מדות נמי מוכחת דסברה דמזבח בצפון נמי קאי:

אשכרוע. כתב הרמב"ם והוא בל' עברי ברוש. אבל בתרגום יונתן בפסוק ברוש תדהר ותאשור בירוון מורנין ואשכרועין ישעיה מ"א וס'. [*וכך העתיק הרמב"ם בעצמו רפ"ב דנגעים. וכן כתב שם הר"ב]:

משנה י

מוכני. פי' הר"ב גלגל לשקעו בבור שיהיו מימיו מחוברין כו' וכן כתב רש"י וכ"פ בסוף פ"ק דתמיד ואע"פ שאפשר לשלשלו לבור והוא נופל מאליו אולי יראים שמא יתקלקל או ישבר א"נ דרך כבוד הוא שלא לשלשלו ושיפול מאליו אלא יגלגלהו כאדם החס על כליו כל שכן כלי קדש. ומיהו לסוגיא דפ"ב דזבחים דף כ"א ע"ב דפליגי רב חסדא ור' יוחנן דלר"י מבערב משקע ליה ולר"ח קודם עמוד השחר דזהו זמן פסולו. מוכח מהתם דלר"י דמשקע ליה בערב לא היה צריך לגלגל לשקעו דמשלשלו ונופל מאליו לבור אלא להעלותו בשחר היה צריך הגלגל כדי להשמיע הקול כדאיתא בתמיד פ"ק ופ"ג. ולר"ח דמשקע ליה סמוך לעלות השחר הוי השקוע בגלגל להשמיע הקול שהוא סמוך לעלות השחר. ונמצא לפי זה דמפרשי להו רש"י והר"ב אליביה דרב חסדא שהשקוע היה ע"י גלגל והיה סמוך לעלות השחר דאז זמן פסולו בלינה. ובסוף פ"ד דסוכה מפרשים שהיו משקיעין אותו בערב. והיינו כר"י ועיין פ"ג דתמיד משנה ח'. עוד עיין פירוש הרמב"ם שכתבו הר"ב בספ"ק דתמיד. ועיין מ"ש שם בס"ד. ומ"ש בעל כף נחת בפ"ק דתמיד שאינו גלגל אלא קנה בתוך קנה חלול. כדמות מכחול בשפופרת ותקוע במים ועל ידי ניענוע המכחול מעלין המים ע"כ וזאת התחבולה מפורסמת במקומינו ואינו נ"ל מהגמ' דקאמר גלגלא דמשקע ליה וכן בזבחים דמשני לרב חסדא דמשקע ליה. ופריך אי דמשקע ליה מי משתמע קליה. משקע ליה בגלגלא. ש"מ דשקוע משמיע קול ובתחבולה זאת

כשמנענעין ומשמיעין קול מעלין המים ולא משקעין. גם מה שהקשה בכף נחת שהיקף הכיור היה י"ב אמות למיעוט כנגד י"ב דדין שנעשו לי"ב כהנים והיה צריך שרוחב פי הבאר יהיה רחב כמותו. ולא מצינו מקום פנוי בין האולם ולמזבח לזה הבור. ע"כ. כלומר דלמאי דתנן במשנה ו' פ"ג דמדות די"ב מעלות היו שם וכו' לא היה מקום פנוי אלא ג' אמות כדפי' הר"ב שם ובשלמא הכיור עצמו בי"ב דדיו שהיה גבוה על הארץ והיו דדיו מטין על המעלות. אבל הבור היכי הויא קאי. וי"ל דבמקום הבור חסרו מן המעלות עד כדי שעורה והיינו אמה א' שאף אם עגולו י"ב אמות לא היה אלכסונו רק ד' אמות. ועוד יש לומר דהקיפו לא היה אלא ט' אמות ואע"ג דאמרן בפ' י"א דמנחות ד' צ"ח תרי גברי באמתא ופלגא לא מסתגי להו. הכא שהיו עומדין חוץ לכיור היה להם לכל שנים מהם יותר מאמתא ופלגא ומסתגי להו. וכיון שהקיפו ט' אמות אלכסונו ג"א וכן היה מקום פנוי כן נראה בעיני. ומ"ש כף נחת בפירוש מלת מוכני שהוא לשון הכנה והזמנה בערוך כתב שמוכני זה ל' יון בגלגל המתגלגל כו'. וי"א מוכני מלשון ואת כנו:

שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה. לפי שקדשו בכלי ולא כבוד קדשים הוא לפסול מים קדושים. רש"י:

כל ידות הכלים. באותן כלים שא"א לעשות עצמן של זהב כגון סכינים או קרדומים הלכך עביד הידות דזהב. גמרא:

נברשת. פירש הר"ב מנורה ודומה לו בספר (דניאל ח') לקבל נברשתא דדהבא במעשה בלטשצר רש"י וכן הוא בירושלמי:

של זהב. [*על פתחו של היכל]. ותנא בשעה שהחמה זורחת ניצוצות יוצאין ממנה והכל יודעין שהגיע זמן ק"ש. גמ':

משנה יא

הגרוס בן לוי. עיין בריש פ"ה דשקלים:

ועל אלו נאמר ושם רשעים ירקב. פי' הר"ב בית גרמו ובית אבטינס הגרוס בן לוי וכו'. ובריש פ"ה דשקלים נמנו אלו בין הממונים ואתיא הא דהכא דמפרש על בית גרמו וכו' כפי' השני שפירש הר"ב שם דממונים הראשונים הוא מונה [*ועיין עוד מ"ש שם פי' שלישי בשם הירושלמי דאליביה אתיא נמי] דאילו לפי' א' דהחסידים הוא מונה לא נאמר ושם רשעים ירקב אלא על בן קמצר וחבריו. כלומר הדומים לו והכי איתא בהדיא בירושלמי דפרקין ודשקלים. וטעמא שכיון שמצאו תשובה לדבריהם נתקבלו. וכן נראה ג"כ בברייתא בגמ' דידן דעל בית גרמו וכו' לא נאמר ושר"י. ומה שלא מצא בן קמצר תשובה לומר ג"כ שמא ילמוד וכו' פי' ביפה מראה דמאי איכפת להו למכתב כל אותיות

שמות האליל בבת אחת אבל בכתיבת השם הקדוש נראה דניחא שיהא כולו נכתב בבת אחת שלא יהיה רגע שיהיה השם חסר. ועוד שזה רמז לענין היחוד השלם וסלוק השנוי משמו יתברך ע"כ [*ואני תמה על שלא מצא הגרוס ב"ל ג"כ תשובה לדבריו שמא ילמוד אדם שאינו הגון וכו']:

פרק ד

משנה א

אישי. אדוני כ"פ הר"ב במשנה ג' פרק קמא:

משנה ב

קשר לשון זהורית. היינו כדי שלא יתחלפו כדפי' הר"ב. ולקחו של זהורית. דאסמכוהו אקרא דאם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו (ישעיה א') עיין סוף פ"ו:

זהורית. פי' הר"ב צבוע אדום. תרגום ותולעת שני וצבע זהורי. רמב"ם:

ובני אהרן. דתרי זימני כתיב וכפר בעדו ובעד ביתו. קמא לעונותיו ועונות ביתו. ותניין על אחיו הכהנים שכולן קרוין ביתו שנאמר (תהילים קט"ו:י') בית אהרן. וכך הוא יפה להתודות בתחלה עליו ועל ביתו דמוטב שיבא זכאי ויכפר על החייב ואל יבא חייב ויכפר על החייב כדתניא בגמרא דהכא [מג:]. ותו בגמרא פ"ה דף נ"א מקשה היכי מכפר להו בפר דלאו דידהו (דהא מאשר לו ילפינן דמשלו [הוא מביא] כמ"ש שם) ומשני דרחמנא הפקיר ממונו שלו לכל אחיו הכהנים:

[***אנא השם**. וכן הוא בפ' דלעיל משנה ח' ועיין לקמן פ"ו משנה ב']:

לעונות ולפשעים ולחטאים. כתב הר"ב אבל חכמים אמרי עונות אלו זדונות וכה"א (במדבר ט"ו:ל"א) הכרת תכרת הנפש [ההיא] עונה בה פשעים אלו מרדים וכה"א (מלכים ב ג':ז') מלך מואב פשע בי (מרד בי) חטאות אלו שגגות וכה"א (ויקרא ו') נפש כי תחטא בשגגה. גמרא. ומ"ש הר"ב ומהו ז"ש משה נושא עון וכו' בגמרא בברייתא איתא בדר"מ הני תרי קראי והתודה וגו' ונושא עון וגו' ואהא קא מהדר אלא מה שאמר משה נושא עון וגו' ובקרא דוהתודה לא מהדר ולא מידי. והרמב"ם פירש דס"ל לחכמים דבסידרא לא קא מיירי קרא ולא בא הכתוב אלא לכלול מיני העונות ע"כ. אבל בת"כ ראיתי מה שאמר משה נושא עון וגו' ואומר והתודה וגו' אלא כיון שהיה מתודה על הזדונות ועל המרדות כאילו הם שגגות לפניו:

משנה ג

שחטו וקבל במזרק. נראה דה"נ קרצו ומרק אחר על ידו כמו בתמיד דתנן בפרק דלעיל אלא שקצר התנא בלשונו וסמך אדלעיל דזיל בתר טעמא:

ממרס כו' שלא יקרוש. והמלה עברית כמו שנאמר ביחזקאל מ"ו (י"ד) ושמן שלישית ההין לרום את הסלת ובארמית מתורגם מרוח אשך דמריס פחדין ומלת יקרוש עיין במשנה ה' פ"ה דפסחים:

הרובד הד' שבהיכל. פירש הר"ב כלומר רובד הרביעי שבעזרה כשיוצא מן ההיכל לעזרה כו' ומדנקט בעזרה ש"מ תרתי חדא דאולם והיכל חדא קדושה ואולם נמי אוהל מועד מיקרי והוא סברת רבא בגמרא. ועוד ש"מ דחוץ לאולם בכל העזרה לא פרשי בשעה שמקטירים לפני ולפנים כת"ק דספ"ק דכלים כפירוש הר"ב שם. אבל כפי הנראה מסוגיא דגמרא דהכא דליכא פלוגתא בהכי ולר"י נמי לא פרשי בין האולם ולמזבח בשעה שמקטיר לפני ולפנים. וכן כתב הר"ש בפי' למס' כלים. וכ"כ שם הרמב"ם:

וחותה. לשון עברי הוא לחתות אש מיקוד (ישעיהו ל':י"ד) רמב"ם משנה דלקמן:

מן המעוכלות הפנימיות. כמו המאוכלות באל"ף שמתחלף בעי"ן שהם ממוצא אחד וסוף פ"ק דתמיד גרס באל"ף ופירש הר"ב שם הגחלים שבאמצע האש שנתאכלו היטב והן קרובים להיות דשן עד כאן. ומפני כן במשנה ה' פרק ה' דתמיד גבי חתיית אש לקטרת שבכל יום כתב הר"ב דל"ג מן המאוכלות הפנימיות שהן קרובים לדשן דאדרבה גחלים גסות ובוערות היה חותה ע"כ. ונראה דבנוסחת משנתו דהכא לא היה כתוב כלל. לפיכך לא הוצרך לכתוב דל"ג משא"כ [התם] שהיה כתוב כן בנוסחת משנתו. וכן הרמב"ם בפ"ד מהלכות עי"כ כתב וחותה בה אש מעל המזבח ולא הזכיר מן המאוכלות ואילו בפ"ג מהלכות תמידין כתב ונוטל מן הגחלים שנתעכלו קרוב לומר דהכא ל"ג במשנה ובתמיד גריס. ולענין קושית הר"ב בתמיד כבר השיגו הראב"ד להרמב"ם ואמר שאין זה בנוסחאות המדויקות לענין קטרת אלא בענין תרומת הדשן ע"כ. ומ"ש בכ"מ דפשטא דמתניתין דפ"ה דתמיד משמע דלענין קטרת מתנייא ואינו יודע נוסחא אחרת ע"כ לא השיב בזה להראב"ד כלום שגם הוא סובר ודאי דפשטא דההיא מתניתין דפ"ה דלענין קטרת היא אלא ה"ק דבנוסחא מדויקת (שראה וידע הוא ז"ל) לא מתנייא בפ"ה לענין קטרת. והיכא מתניא בספ"ק לענין תרומת הדשן. אבל נ"ל ליישב דברי הרמב"ם משום דבפ"ב מה"ת לענין תרומת הדשן כתב וחותה מן הגחלים שנתאכלו בלב האש. ובקטורת רפ"ג לא הזכיר בלב האש אפשר לומר שזהו חלוף נוסחאתו דבתרומת הדשן גורס הפנימיות והן שקרובים להיות דשן ובקטורת ל"ג פנימיות אבל גרס מאוכלות והן

גחלים בוערות מאד ואינם קרובים להיות לדשן כמו הפנימיות ובקטרת דלפני ולפנים שהיה דקה מן הדקה ועוד משום חולשא דכ"ג ל"ג כלל דלא הטריחוהו לחפש אפי' אחר מאוכלות לבד [*ובתוס' פ"ו דזבחים דף ס"ד השוו המדות דבין הכא בין בקטורת דכל השנה ל"ג הפנימיות]:

על רובד הרביעי שבעזרה. לכאורה היינו דבין רישא לסיפא דברישא הוא מונה מהיכל ולחוץ והכא מונה מירידתו מן הכבש והוא פונה למול ההיכל. דאי לאו הכי אלא דהכא נמי ברובד דלעיל מיירי מ"ש דהכא תנן שבעזרה וברישא תנן שבהיכל ואמרי' תני של היכל ומיהו בירושלמי נראה דבחדא רובד מיירי דארישא קאמר כיני (פי' כן היא) מתני' על הרובד הרביעי שבעזרה. וברמב"ם פ"ד מה' עי"כ כתוב בסיפא על הרובד שבעזרה ולא הזכיר רביעי:

משנה ד

בשל כסף. פי' הר"ב דהתורה חסה על ממונן של ישראל הכי תניא דף מ"ד ע"ב. לא של כסף ולא של זהב כתיב בתורה אלא כדפירש"י ואנן נמי חסינן וז"ל בר"פ דף ל"ט התורה חסה כו' שנאמר (ויקרא י"ד:ל"ו) וצוה הכהן ופנו את הבית וגו' על מה חסה תורה על פכין של כלי חרס שאין להם טהרה במקוה א"כ חסה על ממונן הקל וכו':

חותה בשל סאה כו'. עי' משנה ה' פ"ה דתמיד:

והיום אדום. פי' הר"ב [מזהב] הקרוי זהב פרוים והוא החשוב שבשבעה זהבים דמני להו רב חסדא בגמ' דף מ"ד דכל המאוחר בחשבון הוא החשוב. א"נ טעמא הואיל ודומה לדם פרים ומצות היום להביא דם הפר לפני ולפנים ולפני הפרוכת ועל מזבח הפנימי:

והיום מוסיף מלא חפניו. שמכניס לפני ולפנים לבד מפרס של שחרית ושל ערבית הנתן על מזבח הפנימי. רש"י:

והיום דקה מן הדקה. זו שהיה מכניס לפני ולפנים היה מחזיר ערב יו"כ למכתשת ושוחקה הדק. רש"י:

משנה ה

עולין במזרחו של כבש. פי' הרב דאמר מר כל פינות וכו' לא יהיו אלא לימין לקמן בפ"ה בגמרא דף נ"ח יליף לה מים שעשה שלמה דכתיב (ד"ה ב' ד') על י"ב בקר ג' פונים צפונה וג' פונים ימה וג' פונים נגבה וג' פונים מזרחה. דמונה והולך המקיף את הים ובא לו מצפון למערב וממערב לדרום וכו' דדרך ימין מקיפה:

והיום כ"ג עולה כו'. כך גירסת הר"ב. ונ"א והיום עולים באמצע ויורדים באמצע והיא גירסת הרמב"ם ופי' שהכהנים עולים באמצע כו' לפני כהן גדול כדי להדרו:

והיום מן הקיתון של זהב. דאמרינן בפ"ב דזבחים [דף כ"ב] [דבכל] כלי שרת מקדש דכתיב ורחצו לרבות שאר כלי קדש. ריב"א. תוס' סוף דף מ"ד:

משנה ו

ארבע מערכות. פירש הר"ב ומערכה רביעית לאברים ופדרים כו' ונפקא מואש. ורבנן ו' לא דרשי'. גמ':

והיום חמש. נפקא להו מוהאש ואפילו למאן דלא דריש וי"ו וי"ו ה"א דריש. גמרא:

שתים. כתב הר"ב ומקרא ג' של והאש וגו' דריש ליה שהמבעיר קסמים כו' ואינך נפקא להו מונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח (ויקרא א') ור"י אי מהתם ה"א קאי אארעא ועביד מפוחא קמ"ל. וקרא ונתנו דריש ליה כו' כדאיתא בגמרא:

פרק ה

משנה א

הוציאו לו את הכף ואת המחתה. פירשו בגמרא מחתה מלאה קטרת וממנה חפן כו':

ונתן לתוך הכף. כדאשכחן בנשיאים (במדבר ז':י"ד) כף אחת מלאה קטרת. גמ':

נטל את המחתה בימינו. היינו מחתה דגחלים. וכתב הר"ב לפי שהיא כבדה וחמה כו' דאי לאו הכי יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא כדאי' בגמ'. אבל לא משום דהולכה בשמאל פסולה דאם כן מאי קאמר מטעם יציבא כו' דאינה אלא סברא בעלמא עדיפא ה"ל לאקשויי והא הולכה בשמאל פסולה. אלא שראיתי להרמב"ם בפ"ד מהלכות עי"כ שכתב כבר בארנו שהולכה בשמאל פוסלת בדם הקדשים ובשאר עבודות לפיכך היה מן הדין שיוליך המחתה בשמאלו וכף הקטרת בימינו אבל מפני כובד וכו' ע"כ. דש"מ דהני טעמי צריכים. משום דאל"ה הולכה פסולה בשמאל והדין עמו משום דאיתותב רב ששת דמכשיר בשמאל בפרקין דף מ"ט. ובכ"מ בפרק ה' מהלכות ביאת המקדש לא הראה מקום על זה הדין. וא"ת קושיתינו דעדיפא הוה ליה לאקשויי כו' נ"ל דשאלה זו דיציבא כו' נשאלה בבית המדרש קודם דבעיא מיניה מרב ששת הולכה בשמאל מהו. אי נמי בתר דפשטה רב ששת דהולכה כשירה. וקודם דאיתותב אבל אין ה"נ דבתר דאיתותב מברייתא דתני בה בהדיא דשמאל פסולה בהולכה צריכים להני טעמי בלאו יציבא כו' אלא מכח הדין עצמו כדברי הרמב"ם. ומסדר הגמרא סדר השאלה כמו שנשאלה כדאמרינן בעלמא. ומשנה ראשונה לא זזה ממקומה (ביבמות משנה ו' פ"ג) וגדולה מזו בגמרא פרק בתרא דף ע"ו דמאי דקאמר מעיקרא צ"ל דלא איתמר אלא בתר מאי דאיתמר בתר הכי כ"ש הך פירכא שמסודרת קודם התיובתא. וכתב בכ"מ וק"ל

כיון שהולכה בשמאל פוסלת היאך הכשירו כאן מפני טעמים הללו. ואפשר דהולכה בשמאל לא פסלה אלא מדרבנן. אי נמי אף על גב דהולכה בשמאל פסולה מדאורייתא משום דא"א שלא בהילוך בקטרת לא פסלה. ובהכי אכשר רחמנא עכ"ל. וז"ש דלא פסלה אלא מדרבנן היינו טעמא משום דבקרא דמיניה ילפינן ימין (כדכתב הר"ב ריש פ"ב דזבחים) לא כתיב אלא קבלה ונתינה. והיינו דבע' בגמרא אהולכה אי כשרה בשמאל. ולא איפשיט אלא מברייתא דתני דשמאל פוסל בהולכה. ואין להקשות אמאי לא תקנו שיוליך ב' פעמים פעם המחתה בימין ופעם הכף בימין. דהבאה א' אמר רחמנא (ולקח הכהן מלא המחתה גחלי אש וגו' ומלא חפניו קטרת וגו' והביא מבית לפרוכת) ולא שתי הבאות. כדאיתא בגמרא ריש פרקין [*והשתא דאתית להכי אפשר לומר דאפילו בתר דאתותב רב ששת פרכינן שפיר יציבא בארעא כו' דכיון שאינו רשאי לעשות שתי הבאות על כרחין מכשירין השמאל בחדא. ומשום יציבא כו' ה"ל להפוך ותהא המחתה בשמאל. אלא שאין לשונו של הרמב"ם כך שהרי כתב לפיכך היה מן הדין כו' ומשמע דמהדין שהקדים דהיינו שהולכה בשמאל פוסלת הוא. הלכך נראה דהולכת המחתה של גחלים שאינה אלא מכשירי הקטרת מן הדין כשר אף בשמאל]:

לבין שתי הפרוכת. כתב הר"ב לפי שנסתפקו בבית שני אם המחיצה וכו' והיה עוביה אמה ומסיים רש"י ואינה יכולה לעמוד בגובה מאה אמה ולהוסיף על עוביה א"א דכתיב (ד"ה א' כ"ה) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל עכ"ל. וקשיא לי דבד"ה שני ג' (ד') כתיב והגבה מאה ועשרים. ופירש"י שם דעד קירוי עלייה ראשונה ל' וממנו עד גג העליון צ' בין הכל ק"ך. וכ"כ הרד"ק לסברת רז"ל. א"כ גובה הראשון יותר מהשני. הלכך נראה בעיני שזה שלא היה יכול לעמוד בבית שני לפי שגובה ההיכל עצמו עד קירוי עלייה ראשונה היה מ' כדתנן במדות פ"ד ושל ראשון לא היה רק ל' כמ"ש רש"י בד"ה. והכי איתא בפ"ק דב"ב דף ג' כי קאי בתלתין קאי. ועיין משנה ה' פ"ד דמדות מ"ש בס"ד. ואפשר שהיה כתוב בפירש"י מ' וטעו והדפיסו מאה. וא"ת אמאי עשאו בית שני גבוה מבית ראשון כבר אמרו בגמ' דב"ב דכתיב (חגי ב':ט') גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון בבנין ובשנים. וגם שם פירש"י בבנין ק' אמה. וא"א מהקושיא שכתבתי אלא ר"ל מ' דהיכל כמ"ש. וכבר כתבתי זה במהדורות לסי' נ"א בספר צורת הבית. עוד הקשו התם בגמרא לעבד מאי דאפשר בבנין ואידך בפרוכת. אמר אביי גמירי אי כולה בבנין כמקדש ראשון אי כולה בפרוכת כמשכן. ובהכי מתרצים התוספות דכאן אמאי לא עביד פרוכת אחת שעביה אמה. אלא דכיון דגמירי אי כולה בפרוכת ה"נ גמירי דלעבדיה כי היכי דעבדי במשכן ובמשכן נאמר והבדילה וגו' דמשמע שמצד החיצון של פרוכת יהא

קדש ומתחלת עוביה ולפנים יהא הכל קדש קדשים ודלמא אותה אמה כלחוץ ונמצא דמתחלת עוביה ולפנים אינו הכל קדש קדשים אבל כי עביד שתי פרוכת ניחא דאע"ג דהוי כלחוץ קיימינן והבדילה בעובי פרוכת השניה שהיה דבוק לסוף אמה טרקסין:

רבי יוסי אומר לא היתה שם אלא פרוכת א' שעוביה אמה. דס"ל והבדילה הפרוכת היינו בין חלל לחלל [דחלל] שחוצה לה קדש וחלל שלפנים הימנה קדשי קדשים א"נ דלמא פשיטא ליה דקדושת האמה כלפנים נמצא דלדידיה מתחלת עוביה ולפנים קדש קדשים כמו במשכן. תוספות:

פרופה. פירש הר"ב ראשה כפולה לצד החיצון ונאחזת בקרס כו' וכפי' רש"י. ור"ל שהפרוכת על פני כל הדביר מכותל הצפון עד כותל הדרום. ושם בכותל דרום נכפלה ר"ל היתה ארוכה ויצאת לחוץ לתוך ההיכל ונאחזת בכותל הדרום בקרס כו' ועל שם הקרס מקרי פרופה כדמתרגם קרסי זהב. פורפין דדהב:

מן הדרום ואע"ג דנמצא כשהוא מהלך בהיכל עד שמגיע לפריפה זו שהוא הולך לשמאלו שההולך ממזרח למערב והופך פניו לדרום פונה לשמאלו. ובמשנה ה' דפרק דלעיל כתב הר"ב דכל פינות כו' לא יהו אלא לימין. מ"מ כדי שכשהוא מהלך עם הפרוכת השני בתוך הדביר שנמצא שמאלו עם הפרוכת וימינו מול ארון הקודש. אבל לעשות גם פריפה הראשונה בצפון לא בעו למעבד דכבוד הוא לקדש הקדשים שלא יהיו נפתחים שתי הפרוכות בצד אחד ויהיו עיניו ניזונות מיד מבית קדש קדשים כדאמר בגמרא אליבא דר"מ דס"ל כר' יוסי שלא היה אלא פרוכת אחת. ומצריכו שלא יכנס בהיכל כנגד הפריפה כדי שלא יזונו עיניו כל שהוא מהלך באורך ההיכל דרך הפריפה שכנגדו. ואמרינן בגמרא דלר"י נמי פריפת הפרוכת בצפון ונמצא שאם היה נכנס להיכל וילך לו כנגד הפריפה שהיה פונה לימינו ואפילו הכי הצריכו ר' מאיר לפנות לשמאלו שלא יזונו עיניו. ומיניה נשמע לרבנן דס"ל דשתי פרוכות היו דמה"ט לא עבדי פריפתו דחיצונה בצפון כדי שלא יזונו עיניו כל מה שנוכל לעכבו. ועיין משנה ה' דלקמן:

לארון. פירש הר"ב מקום ארון כו' דבבית שני כו'. כי בבית ראשון שהיה שם ארון לא היה שם אלא פרוכת אחת והוא יספר בכאן סדר בית שני שלא היה שם ארון והיו שם שתי פרוכות. הרמב"ם. ובגמ' והא קתני לבין שני הבדים. אימא כבין שני הבדים:

בין שני הבדים. פירש הר"ב שהבדים היו ארוכים כו' הכל לשון רש"י. וזו צורתו:

| מערב |

|---------|

דרום | ארון | צפון

|---------|
| מזרח |
פרכת

צבר את הקטורת. עיין בפירוש הר"ב סוף פ"ו דתמיד:

ונתמלא כל הבית כולו עשן. לשון הרמב"ם בפרק ד' מהלכות ע"כ וממתין שם עד שיתמלא הבית עשן ויצא ע"כ. דאלת"ה מאי למימרא דנתמלא כו':

בדרך בית כניסתו. פירש הר"ב לאחוריו וילפינן לה בגמרא מאמר קרא (ד"ה ב' א') ויבא שלמה לבמה אשר בגבעון ירושלים דה"ל לכתוב מירושלים או מן הבמה כו' לירושלים. אלא ה"ק ויבא שלמה הבמה אשר בגבעון דרך הליכתו וכן לירושלים בשובו מגבעון היתה כביאה ראשונה:

שלא להבעית את ישראל. פירש הר"ב שיאמרו מת הוא. כי הרבה כהנים גדולים היו מתים בקדש הקדשים אם לא היו ראוין. או אם ישנה דבר במעשה הקטורת הלא תראה אמר השם יתעלה לאהרן (ויקרא ט"ז:ב') ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת. רמב"ם:

משנה ב

[***משניטל הארון**. משנגנז לא קתני אלא משניטל. תנן כמ"ד ארון גלה לבבל כו' דלא כי הא דתנן במשנה ב' פ"ו דשקלים. גמ']:

אבן היתה שם. באמצע בית ק"ק כדאיתא בהדיא פ"ק דמגילה דף י' דתניא ארון שעשה משה יש לו י' אמות לכל רוח וכו'. ואני תמה על הרמב"ם והתוספות דב"ב [דף כ"ה ד"ה וצבא] שהרמב"ם בריש פ"ד מהלכות בית הבחירה כתב במערבו. והתו' פ"ב דב"ב כתבו במזרח וגם שניהם לא ביארו זו מנין להם. וזה שמצא הכ"מ כתוב על פיסקא דריש פ"ד מהלכות בית הבחירה. דאיתא הכי במלאכת המשכן פרק ד' ע"כ. לא לזה שכתב במערבו קאי שדקדקתי באותה ברייתא ולא מצאתי בה כלל מזה. אלא קאי על מ"ש ולפניו צנצנת המן וכו' דההיא היא דאיתא התם ועוד שאילו לזה נתכוין עדיין לא יצא הרמב"ם מידי קושיא למה לו לפסוק כברייתא חיצונה ודלא כברייתא שבגמ'. אלא מעולם לא נתכוין הכ"מ להעיר על זה. וצ"ע. גם על התו' צ"ע. ועיין עוד מזה מה שאכתוב בפ"ב דב"ב משנה ט' בס"ד:

מימות נביאים ראשונים. דוד ושמואל מפרש במסכת סוטה [דף מ"ח]. רש"י:

משנה ג

והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה. דגבי פר כתיב (שם) והזה באצבעו על פני הכפורת קדמה ולפני הכפורת יזה שבע פעמים וגבי שעיר כתיב (ויקרא י"ז) והזה אותו

על הכפורת ולפני הכפורת הרי שבפר מפורש דאותן דלפני הכפורת דהיינו דלמטה שבע. ובשעיר מפורש דאותה שעל הכפורת אחת היא דכתיב והזה אותו וחדא משמע. וכתיב נמי (שם) ועשה את דמו כאשר עשה לדם [הפר] מה ת"ל כאשר עשה. שיהיו כל עשייתיו שוות כשם שלמטה בפר שבע כך למטה בשעיר שבע. וכשם שלמעלה בשעיר אחת כך למעלה בפר אחת. גמ':

לא למעלה ולא למטה. דהא אמרן דלמטה דשעיר ילפינן מלמטה דפר וא"כ לא לכתוב כלל גבי שעיר ולפני הכפורת. דסוף סוף גמר ממטה דפר מהיקשא דכאשר עשה. אלא הא דכתיב בשעיר ולפני הכפורת. לאקושי על הכפורת ללפני. מה לפני על הארץ משמע ולא ממש נוגע בכפורת אף על דלא ממש נוגע בכפורת אבל אפכא ליכא למימר דכיון דיליף מעלה דפר ממעלה דשעיר לשתוק מן על הכפורת דגבי פר אלא דאתי לאקושי לפני לעל מה על ממש כו' דההוא על הכפורת דגבי פר לאו מופנה כראב"י דאמר על פני הכפורת קדמה זה בנה אב כל מקום שנאמר פני אינו אלא קדים. גמרא:

כמצליף. פירש הר"ב כמלקה וכו' הכי איתא בגמ'. וכתב רש"י כמצליף לא ידעתי לשונו ע"כ. ובערוך הביא יודע כמביא למעלה (תהלים ע"ד ה') תרגומו יצליף בקורנסא היאך גבר דמרים ידוהי:

משנה ד

הביאו לו את השעיר. רוצה לומר בין האולם ולמזבח במקום ששחט את פרו כדתנן במשנה ח' פ"ג. ועיין בפירוש הר"ב שם משנה ט' וז"ל הרמב"ם בפרק ד' מהלכות עי"כ ואח"כ יוצא מן ההיכל ושוחט את השעיר:

שחטו וקבל במזרק את דמו. עיין בפרק דלעיל משנה ג' מ"ש שם בס"ד. רבי יהודה אומר לא היה שם אלא כן אחד. ובגמרא בעינן למימר דטעמיה משום דמחלפי ורבי יהודה לית ליה תקנתא דלכתוב עלייהו הי דפר והי דשעיר. דזימנין דלאו אדעתיה לעיונא בכתבא. ודחו ליה ממשנתינו די"ג שופרות משנה ה' פ"ו דשקלים דתנן וכתוב עליהם כו'. ונראה לי דטעמיה שסובר שלא היה שום צורך בכן שני שיכול לקחת בתחלה אותו הדם המונח קודם שיניח עליו זה שבידו. [*אבל בסוף הסוגיא דף נ"ו ע"ב מסקינן דמשום חולשא דכ"ג לאו אדעתיה לעיוניה בכתיבה דאלת"ה בלא כתיבה נמי הא האי חיור והאי סומק אלא משום חולשא כו' ה"נ כו':

נטל דם הפר והניח דם השעיר. פי' הר"ב דמסקנא דמלתא דר' יהודה [היא] וכן פי' הרמב"ם. וכן הוא בסוגיא וטעמו נ"ל דאין לפרש דכרבנן אתיא ויהיה פי' והניח. כלומר

לאפוקי שיערה דבסיפא דאם כן לשתוק לגמרי ולא לתני כלל והניח דם השעיר. וכן לקמן לא ליתני והניח דם הפר]:

על הפרוכת. כתב הר"ב דכתיב וכן יעשה לאהל מועד. כשם שמזה לפני ולפנים כך מזה בהיכל. ומה לפני ולפנים אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר כך מזה בהיכל. וכשם שלפני ולפנים אחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר כך בהיכל. גמרא. ובספר הרמב"ם פרק ג' מהלכות עי"כ כתוב וחוזר ומזה בהיכל מדם הפר שמנה וכו'. שכך נאמר בדם הפר על הכפורת ולפני הכפורת וחוזר ומזה מדם השעיר כן על הפרוכת כו' שנאמר בדם השעיר ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר כך מצאתי בדפוס ישן גם חדש. ודברים מתמיהים הם דקרא דהביא בפר נאמר בשעיר. ועוד דקאי אהזיות דבקדש הקדשים והביאו אדהיכל. וכן נמי הך קרא דהביא בשעיר נאמר בהזיות דקדש הקדשים. וראו? י הוא להגיה דקודם וחוזר ומזה בהיכל צ"ל שנאמר בדם השעיר ועשה את דמו וגו'. ובמקומו כאן נגיה שנאמר וכן יעשה לאהל מועד. וז"ש שכך נאמר בדם הפר וכו' אין לו מקום כלל וצריך למוחקו מן הספר ואני מתמיה שהכ"מ לא העיר בכל זה:

משנה ה

זה מזבח הזהב. דאילו מזבח החיצון לאו לפני ה' הוא. רש"י:

מחטא ויורד. לשון רש"י מחטא לשון ירידה היא כדאמרינן במנחות דף ס"ו ע"ב נושא עולה ומתחטא עכ"ל. ולדבריו כפל לשון במלות שונות מחטא ויורד. ולי נראה דלישנא דדכויי הוא כדאמרינן בחולין רפ"ב דף כ"ז. ומאי משמע דהאי חטהו לישנא דדכויי הוא דכתיב (תהילים נ"א:ט') תחטאני באזוב ואטהר ע"כ. וה"נ קתני מחטא ע"ש שאלו המתנות לטהר המזבח נתונים נתונים המה כדכתיב (ויקרא ט"ז:י"ט) וטהרו וקדשו מטמאות בני ישראל:

מקרן מזרחית צפונית וכו'. סבר לה כר' יוסי דמתני' [א'] דלעיל דחמר דלא היתה שם אלא פרוכת אחת ופרופה מן הצפון וכשגמר מתנות פנים ויצא דרך הצפון פגע תחלה בצפונית מערבית ובההוא קרן דפגע ברישא לא עביד דאמר קרא (שם) ויצא אל המזבח עד דנפיק מכוליה מזבח כדאמר בגמרא ובא לו למזרחית צפונית ונותן שם וחוזר לצפונית מערבית דרך ימין כך פירש"י. אבל הרשב"א מיישב למתניתין דהכא דסברה כת"ק דר"י בחדא ופליגא עליה בחדא סברה כוותיה דשתי פרוכת היו. ופליגא עליה בחדא דסברה דחיצונה פרופה מן הצפון ופנימי מן הדרום וכי נפיק נפיק מן הצפון. ומשום הכי פסק הרמב"ם כהך סתמא בתרא כמ"ש בכ"מ פ"ד מה' עי"כ ואתי שפיר לפי זה דתחלת כניסתו לבית קדשי קדשים היה דרך ימין. עיין מ"ש בריש פרקין. ועדיין צריכין אנו למודעי.

דאע"ג דהרמב"ם בפ"ד מהלכות בית הבחירה ובפ"ז מהלכות כלי המקדש כתב דשתי פרוכות היו ולא הזכיר דרך פריפתן דהשתא י"ל דס"ל דחיצונה פרופה מהצפון מ"מ הכא בעיו"כ כתב נמצא הפרוכת פרופה נכנס לקדש הקדשים כו'. נראה מלשונו זה שהעתיק דעת רבי יוסי שלא היתה אלא פרוכת אחת. דלת"ק היה לו להעתיק סדר הליכתו בשתי הפרוכות. ולכן נראה לי דהרמב"ם לא בא לעשות מחלוקת אחרת בין תנא דהכא לת"ק דר"י דלעיל כ"ש למ"ש הרשב"א עצמו דבספרים גרסינן בגמרא בהדיא דתנא דהכא ס"ל כר"י. אלא שמפני שזה שהיו שני פרוכות משום ספיקא הוה. ואי לאו ספיקא לא עבדי אלא פרוכת אחת כמו לר"י משום דפשיטא ליה כדלעיל בשם התוס' ובפרוכת אחת פתחא בצפון דהכי ס"ל ר"י ומיניה נשמע לכ"ע היכא דליכא ספיקא. ועוד משום דבהכי הוי הקפה לימין כדלעיל. והדבר ידוע דכל הני הלכות הלכתא למשיחא נינהו וכשיבנה בית המקדש ב"ב כבר בא אליהו והתיר כל הספיקות הלכך בבנין בית הבחירה העתיק המשנה כשהיה בבית שני משום דבנין יחזקאל שלעתיד לא פירש על פי חז"ל. וכ"כ שם וז"ל בנין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר עכ"ל אבל הכא דלאורי לן העבודה הוא בא כתבה ע"פ מה שהיא עבודה כשאין כאן אלא פרוכת אחת לפי שכן יהיה לעתיד במהרה בימינו אמן:

[*__משם היה גומר__. לישנא דמשם לא דייקא דהל"ל לשם ובפי' רש"י כתוב שם והוא נכון. וכן בברייתא מקום שר"י הגלילי מתחיל שם ר"ע פוסק מקום שר"ע מתחיל שם ר"י הגלילי פוסק]:

__ועל כולן היה נותן מלמטה למעלה כו__'. אתאן לרבי אליעזר דלת"ק מחטא ויורד מלמעלה למטה וכו' כפי' הר"ב אבל להרמב"ם בפ' הנזכר אתאן אף לת"ק דדוקא במזרחית צפונית שלפניו בראשונה נותן מלמעלה למטה דבאותו קרן אינו יכול ליתן עד שיצא מכל המזבח כדלעיל ונמצא שעומד שם באותו קרן והוא לפניו. אבל במערבית צפונית נותן מיד במקומו שהוא עומד כדי שלא יעבור על מצות וישהה המתנה ואח"כ מקיף ברגל לצפונית מערבית ומשם נותן מיד לקרן מערבית דרומית ואח"כ מקיף ברגל למערבית דרומית ונותן מיד לקרן דרומית מזרחית כמ"ש הרשב"א הביאו הכ"מ. ונמצא שהרמב"ם שכתב להך סיפא לא משום דפסק כר"א אלא דס"ל דאתאן אף לת"ק הלכך ז"ש עליו הכ"מ דפסק כר"א משום דבגמרא פליגי ר"מ ור"י אליביה הוה ליה לכתוב דליתא לפי דברי הרשב"א ופירושו. וכן נראה דהרי בפי' המשנה כתב דאין הלכה כר"א וראוי יותר ליישב דבריו לדבריו שלא יהיו סותרים זה את זה בכל מקום שנוכל ומ"מ [כתב] הרשב"א דבגמרא משמע דלא כפירושו זה:

משנה ו

טהרו. פי' הר"ב המקום המגולה שבו כו'. כדכתיב (שמות כ"ב) כעצם השמים לטהר. גמ':

על יסוד מערבי. וכן על יסוד דרומי פירשם הר"ב ברפ"ה דזבחים ובמשנה ג' שם:

לנחל. כמו לנחל איתן עמק. לשון רש"י פסחים דף כ"ב:

ומועלין בהן. [*מדרבנן דאי לא יצאו מידי מעילה מדאורייתא היאך נמכרין לגננין לזבל. כ"כ התוספות. ומשנה שלימה שנינו בפרק ח' דחולין משנה ו' [דבדם] אין מועלין והיינו מדאורייתא. עוד] עיין מ"ש במשנה ט' פ"ב דקדושין:

משנה ז

כל מעשה יה"כ. פי' הר"ב בבגדי לבן בפנים ובהיכל. בגמרא. דכתיב (ויקרא ט"ז:ל"ד) והיתה זאת לכם לחקת וחקה עכובא הוא וכתיב זאת משמע חוקה על זאת כתובה ולא על אחרת וכתיב נמי אחת חד למעוטי בגדי לבן בחוץ וחד למעוטי בגדי זהב. הכי איתא בגמ'. ומפרש הר"ב דבגדי לבן בחוץ היינו חוץ להיכל כגון וידוי והגרלה ושפיכת שירים אע"ג דרש"י פירש בחוץ בהיכל שהוא חוץ לפני ולפנים. הר"ב כתב כלשון הרמב"ם בפ"ה מהלכות עי"כ:

ממקום שפסק כו'. ושניהם מקרא אחד דרשו מדם חטאת הכפורים אחת בשנה (שמות ל':י') ת"ק סבר חטאת אחת אמרתי לך ולא לעשות כפרה אחת מב' בהמות ור"א ור"ש סברי חטוי אחת אמרתי לך ולא לעשות שני חטויין לשטת ההזאה שתי פעמים. גמ' [ורש"י]:

פרק ו

משנה א

במראה בקומה ובדמים ולקיחתם כאחד. פירש הר"ב דג' קראי כתיבי כו' במראה בקומה ובדמים והכי איתא בגמרא דהכא ודספ"ק דשבועות וקשיא לקיחתן כא' מנלן ולפי' התוספת שכתבו דלר"ש מראה וקומה שקולים הם ומחד קרא נפקא. ודמים מחד קרא נפקא. והשלישי מיבעי להיקש לענין כפרה איכא למימר דדמים ולקיחתן כאחד נמי מחד קרא נפקו דכמו שאמרו דמראה וקומה שקולים והיינו טעמא ששניהם דברים שבגופן של השעירים ה"נ דמים ולקיחתן כאחד שקולים ששניהם דברים שחוץ לגופן. ותלמודא דלא נקט אלא תלת לא מפקי הרביעי אלא דנקט קצתם והוא הדין לכולהו. והשתא דאתית להכי איכא למימר לרבי יהודה נמי דפליג אדר"ש ומצריך לתלתייהו

להיקש דשוין דס"ל דמראה וקומה שקולים הם ומחד קרא נפקי ואינך תרי חד לדמים וחד ללקיחה. א"נ איפכא דדמים ולקיחה שקולים ומחד קרא נפקי ומראה וקומה בעי תרי קראי ובהכי ניחא טפי דנקטינן מראה וקומה ודמים ולא נקט נמי לקיחתן כאחד משום דלר' יהודא הוי לקיחה בכלל דמים: ואף

ע"פ שאינן שוים כשרים. דכתיב שעיר שעיר ריבה. גמרא. וכתב הרמב"ם דהל"ל האחד ומדנקט שעיר יראה שרוצה בו שעיר מכל מקום:

והשני ירעה. פירש הר"ב שני שבזוג שני וכו' שאין ב"ח נדחים. דיליף ממום עובר דאע"ג דלא חזי השתא כי הדר מיחזי שפיר דמי דכתיב (ויקרא כ"ב) כי משחתם בהם מום בם בם הוא דלא ירצו הא עבר מומן ירצו הכא נמי לא שנא. והואיל ולא אדחו מצוה בראשון. ועיין משנה ו' ז' פ"ט דפסחים:

*)**רבי יהודה אומר תמות ועוד אמר ר"י וכו'**. דהא דאמר ר"י תמות לאו על אותו שאמר ת"ק ירעה שהוא שני שבשני אלא דפליג על ז"ש שאין חטאת ציבור מתה וקאמר איהו דתמות והדר קאמר ועוד כו' לאשמועינן דבעלי חיים נדחין ס"ל. ותמות דקאמר ברישא לאו אההוא דאמרי רבנן ירעה קאי ובתרתי אתי לאפלוגי. גמרא. ופירש תמות כתב הר"ב [*שמכניסין כו'. ולא כתב כן] במשנה ד' פ"ד דנזיר: [*ועיין מ"ש ברפ"ד דתמורה]:

משנה ב

אנא השם עוו פשעו חטאו. ה"ג בכולה מתניתין ברישא עון ובסיפא חטא כדלעיל משנה ב' פ"ד. וע"ש בפי' הר"ב. וז"ש הרמב"ם בכאן כבר בארתי לך כי סדר הוידוי חטא עון ופשע ע"כ ש"מ דגירסתו במשנתינו לא כן הוא:

[***אנא בשם כפר נא כו'**. ותימה דבב' וידויי הפר תנן אנא השם כפר נא כו' כדלעיל פ"ג משנה ח' ופ"ד משנה ב'. וראיתי בטוא"ח סי' תרכ"א דכתב ג"כ חילוף גירסאות. אבל כל הוידויין שוין דבכולן גרסי' בשני בבי"ת אנא בשם כו'. ובירושלמי אמר רבי חגי בראשונה היה אומר אנא השם. ובשניה אנא בשם. והביא ב"י דברי הרא"ש שכתב וז"ל וסבור אני דאנא השם היה אומר [בראשונה] ובשניה אנא בשם אלא שהמשנה [נשנית] בלשון העולם ע"כ כלומר שאע"פ שבמשנה כתוב בשניהם אנא השם לישנא דעלמא נקט שדרך העולם לומר בתפלותיהם אנא השם אבל כהן גדול היה אומר בשניה אנא בשם עכ"ל הב"י. וא"כ משמע דגירסת המשנה בשלשת הוידויים גם בשניה אנא השם כו'. ומ"מ צריך טעם לפי הירושלמי ולמאי דכתב הרא"ש שכן צ"ל אף למשנתינו שכהן גדול היה אומר בשניה בבי"ת אנא בשם כו' ומאי שנא שניה מהראשונה ונ"ל דבראשונה כשמתחיל צריך שיאמר בה"א הקריאה שקורא להש"י בשמו כדי שיתודה

לפניו. ובשניה שמבקש הכפרה אומר בשם ר"ל שבשם הזה יכפר כי הוא המקור לכל השמות. וכדברי הרא"ש. שהוא שם בן ד'. ועיין בד"ה כשהיו כו']:

עמך בית ישראל. אפילו לת"ק דספ"ק דשבועות דס"ל דכהנים מתכפרים בשעיר המשתלח בשאר עבירות. לא הוצרך להזכיר אני וביתי ובני אהרן דאטו כהנים לאו בכלל עמך בית ישראל נינהו. גמ':

והכהנים והעם וכו'. השתא מפרש דכל היכא דתנן והן אומרים בשכמל"ו דר"ל הכהנים והעם. אבל אין לומר דדוקא הכא העם דאוידוי דידהו הזכיר השם. דמ"ש. דלאו בוידוי תליא מלתא אלא בהזכרה. וא"ל דהעם לא היו בעזרה אלא בשעת וידוי שלהם דאמאי לא אלא דתנא נטר לה עד הכא שהוא סוף ההזכרות. וכ"כ הרמב"ם בסוף פ"ב מהל' עי"כ על כולם והכהנים והעם וכו'. וכן הוא בפיוט אלא דגבי לה' חטאת לא כתב כלל. והטעם נ"ל שבכל מקום שאמר לפני ה' תטהרו תיקן הפייטן כדי שהחזן יאמר להן תטהרו. כמו שאמר הכהן לברך העם שיקוים בהם תטהרו. אבל בלה' חטאת שלא אמר הכהן פסוק דתטהרו לא תיקן הפייטן ג"כ והכהנים והעם כו':

כשהיו שומעין שם המפורש יוצא מפי כ"ג כו'. משמע דאלו כשהיו שומעין מפי שאר כהנים. וא"נ מפי כ"ג ודלא בהני דתנינן לא היו עושין כל אלה. ואע"פ שבמקדש מברכין ככתבו בברכת כהנים כדתנן במשנה ו' פ"ז דסוטה ואולי טעם הדבר כמו שכתב החכם מהר"ר משה קרדואירו בסוף עבודת יה"כ שבכל יום היו מזכירין הכהנים אותו בברכת הכהנים בנקוד אל"ף דלי"ת דהיינו וכו' וביום זה היה מזכיר בנקוד חול"ם סגו"ל קמ"ץ סגו"ל:

משנה ג

הכל כשרים להוליכו. מהו דתימא כפרה כתיבא ביה ולבעי כהן קמ"ל דאיש כתיב להכשיר את הזר. גמרא:

הכהנים גדולים. בי"ס ל"ג גדולים. אבל הרמב"ם העתיק גדולים. בפרק ג' מהלכות עבודת י"כ:

משנה ד

הבבליים לא בבליים היו אלא אלכסנדריים כו'. בגמרא. כמ"ש הר"ב בפי' משנה ז' פרק י"א דמנחות:

צוק עיין במשנה ו':

שבעה ומחצה לכל מיל. [כתב הר"ב] שהן י"ב מיל. וז"ל התוספות בפ"ב דב"ב דף כ"ג. פעמים נותן שיעור בריסין ופעמים במילין. ופעמים בפרסה ע"כ. ופי' הר"ב רו"ס

פסיעות כו'. עיין משנה ד' פ"ד דעירובין. והא דתנן התם במשנה ח'. וכן ברפ"ה דנשכר לזויות. מסקי בתוספות דהכא דדוקא כשהולך מקרן דרומית מערבית של עולם למזרחית צפונית. אבל ההולך ממזרח העולם למערבו או מצפון לדרום אין נותנין לו זויות דאלת"ה הרי היה יכול לילך בכאן יותר מאלפים אמה כפי אלכסונן שהן ת"ת אמה תרי חומשיהן ע"כ וכבר כתבתי בזה שם רפ"ה:

משנה ה

אלא עומד מרחוק כו'. לא היו עושין סוכה אחת עשרה שא"כ לא היה מקרי ארץ גזירה כיון שמן הסוכה רשאין לילך עד לשם בו ביום. כך נ"ל:

משנה ו

ודחפו לאחוריו. דכתיב (ויקרא ט"ז:כ"ב) אל ארץ גזירה אין גזירה אלא דבר המתגזר ויורד. ומשום הכי בעינן שיהא צוק דתרווייהו יליף בברייתא מדכתיב גזירה:

בא וישב לו תחת סוכה אחרונה. כתב הר"ב דלזה התירו לפי שירא כו' כ"כ רש"י. ומצינו עוד כיוצא בזה במשנה ג' פ"ד דעירובין דיוצא להציל וכו' ויראים מפני האויבים לאוקמתא חדא כמ"ש שם בס"ד ולפי שבגמ' לא הביאו להההוא אוקמתא ראיה מדהכא. ש"מ דהכא שאני דטפי חששו ליראת המדבר מיראת האויב. להכי שפיר כתב רש"י לזה התירו כו':

משיצא חוץ לחומת ירושלים. דוהמשלח משמע משעה ששילחו כבר לצד המדבר. ור' שמעון דריש והמשלח לעזאזל דחיפתו וזריקתו הוא שילוחו. גמ':

משנה ז

[*]**במגיס**. פירש הר"ב בקערה. ועיין בפירושו לסוף פ"ה דפסחים]:

והקטירן. כתב הר"ב א"א לומר שהיה מקטירן עכשיו כו' ועדיין עליו לקרות הפרשה בבגדי לבן. וכן לשון רש"י ולאו דוקא כו'. וזה שהאריך רש"י וכתב ואח"כ יטבול וילבש בגדי זהב לאילו ואיל העם. ויטבול שניה להוציא כף ומחתה. ויטבול שלישית למוספים ואימורי חטאות הללו כו' כדקתני בפרקין דלקמן וכו' ועיין שם:

קלען במקלעות. [*והר"ב העתיק קלען במקלות כגירסת הירושלמי ומה שפירש הר"ב כמין קליעה] מסיים רש"י ז"ל ארבעה בני אדם נושאים ב' מוטות שנים לפנים שנים לאחור. ומהלכים מוט אצל מוט הפר והשעיר נתונים עליהם מורכבין זה על זה וכופפין זה תחת זה כמין קליעה ושלמים וכו'. ואולי השמטת סופר הוא בדברי הר"ב שהשמיט ממלת קליעה עד מלת קליעה:

והוציאן לבית השריפה. לשון הרמב"ם פרק ג' מהלכות עי"כ ומשלחן ביד אחרים להוציאן לבית השריפה ע"כ. ומעשה זה נמי לא עכשיו היה ומיהו בשעת הקריאה היה בפרק דלקמן ועיין במשנה דלקמן:

משיצאו חוץ לחומת העזרה. דכתיב (ויקרא ט"ז:כ"ז) יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו. ולהלן ילפינן לפר ושעיר שיהיו נשרפין חוץ לג' מחנות כפר העלם דבר. א"כ למה נאמר כאן מחוץ למחנה דמשמע מחנה אחת אלא לומר לך כיון שיצא חוץ למחנה אחת מטמאים בגדים והיינו חוץ לעזרה. והר הבית הוא מחנה שניה. וירושלים מחנה שלישית כמפורש משנה ח' פרק קמא דכלים. ור' שמעון אצטריך האי מחוץ למחנה למילף מפרה אדומה דמה להלן דכתיב נמי בה אל מחוץ למחנה ושריפתה במזרח ירושלים דכתיב בה אל נוכח פני אהל מועד ופתח האהל במזרח הוה אף כאן שריפתם במזרחה של ירושלים ורבנן סברי דנשרפין לצפונה של ירושלים שכל מעשה חטאת בצפון. גמרא:

משנה ח

הגיע שעיר למדבר. כתב הר"ב שנאמר ושלח וגו' ואח"כ ואת חלב וגו' וכפירוש רש"י ולאו דוקא כמ"ש לעיל. אלא משום דלעיל תני ליה והקטירן וכו' וכן בכתוב לא נכתב אח"כ ואת חלב וגו' אלא ועשה את עולתו וגו' ואת חלב וגו' ופירש רש"י בגמרא אדאמר ויודעים שהגיע שעיר למדבר ונעשית מצותו כתב ומתחיל לקרות הפרשה. וכ"כ הרמב"ם בפ"ג ויוצא לעזרת הנשים וקורא שם אחר שהגיע שעיר למדבר הרי שאפילו הקריאה לא היתה קודם שהגיע שעיר למדבר:

דרכיות. פירש הר"ב אבנים גדולות. וכ"פ הרמב"ם מצעות גדולות [*ונ"ל שצ"ל מצבות גדולות*)] ולא פירשו מאיזה לשון הוא. ורש"י כתב דרכיות בני אדם עומדים מירושלים לצוק בכדי שיראה זה סימנו של זה כו'. ונראה בעיני לגרוס דרביות בבי"ת ויהיה מלשון דרבנאי בעובדא דסבי דבי אתונא בפרק קמא דבכורות דף ח' שפירש"י אורבים ושומרים:

בית חדודו. על שם הצוק שהוא זקוף וחדוד נקרא המדבר בית חדודו והכינוי שב לשעיר וזה לגירסת הס' ובגמרא ורש"י. אבל גירסת רמב"ם שמגיע לבית חורון שהוא במדבר ע"כ. וביהושע סימן י"ו בית חורון תחתון ובית חורון עליון:

על פתחו של היכל. ותנא קמא ורבי יהודה סברי כדאיתא בברייתא דף ס"ז דבראשונה היו קושרין וכו'. ולפי שהיו מציצין ורואין ואם לא הלבין היו עצבים. התקינו שיהו

קושרין אותו חציו בסלע וחציו בין קרניו. ולבתר הך תקנתא מנין היו יודעין וכו' אלא דרביות היו עושין כו':

פרק ז

משנה א

בא לו כהן גדול לקרות. פירש"י דילפינן ממלואים (כמ"ש הר"ב בריש פ"ק) ואמרי' בפ"ק (דף ה') מנין שאף מקרא פרשה שנצטוה בואתה תצוה מעכב. ת"ל (ויקרא ח':ה') ויאמר משה אל העדה זה הדבר אשר צוה ה' לעשות בעשיית המלואים בצו את אהרן. זה הדבר אפי' דיבור מעכב:

חזן פי' הר"ב שמש. ומה משמש פי' במשנה ז' פ"ז דסוטה. ונקרא חזן כמ"ש במשנה ג' פ"ק דשבת שהוא לשון חוזה שצריך לראות מה הם צרכי צבור וכ"פ בעל חכמת שלמה בפ"ג דמכות דף כ"ב ע"ב:

הכנסת. בה"כ היה סמוך לעזרה בהר הבית. רש"י:

וראש הכנסת נותנו לסגן. אהא פירש הר"ב משום יקרא כו' דלא תימא שזה שהסגן אינו מקבלו מהחזן לפי שהחזן חולק כבוד לסגן שיקבלו מראש הכנסת וקי"ל דאין חולקים כבוד לתלמיד במקום הרב אלא היכא דרביה פליג ליה יקרא ואנן סתמא תנן דלעולם המנהג כן כ"פ התוספת פ"ז דסוטה דף מ' ומ"ש הר"ב להראות שיש שררות וכו'. כ"פ תוס' שם. ורש"י התם והכא. וע"ש בפי' הר"ב:

וכהן גדול עומד. כתב הר"ב מכלל דעד השתא יושב כו' דבעזרת נשים היה כו'. גמרא. ונראה טעמא אי משום יקרא דכ"ג שלא יהיה עומד כל כך זמן רב בלא עבודה מתחלת שילוח השעיר עד הגיעו למקומו כמ"ש בסוף פרק דלעיל וא"נ משום חולשא דכ"ג:

שבחומש הפקודים. ספר וידבר שמתחיל במנינן של ישראל. רש"י:

קורא על פה. עיין בפי' משנה ז' פ"ז דסוטה:

על התורה. פי' הר"ב שתי ברכות וכ"פ הרמב"ם כאן ובסוטה פ"ז וכן מפרש על ישראל ועל שאר התפלה לחדא ברכה וגרסי כנ"א ועל הכהנים ועל ישראל ועל שאר התפלה אבל בפ"ז דסוטה מפרש הר"ב כפירש"י. וכן הוא בירושלמי דהכא ודהתם. ומיהו הרמב"ם בספ"ג מהלכות עי"כ כתב דהני שמנה ברכות כולן לאחריה הן שכתב ומוסיף לאחריה ז' ברכות ואלו הן רצה מודים סלח לנו ועל המקדש ועל ישראל ועל הכהנים. ואח"כ אומר תפלה תחנה וכו' וזה כגרסת הספר על ישראל ועל הכהנים ועל

שאר התפלה. ובריייתא בגמרא ועל הכהנים בפני עצמן ועל ישראל בפני עצמן ועל שאר תפלה:

ועל העבודה ועל ההודאה. מברך בשביל העבודה שעבד והודאה סמוכה לעבודה דכתיב (תהלים ג') זובח תודה יכבדנני אחר עבודה תודה והיא הודאה. רש"י:

ועל שאר התפלה. כתב הר"ב מפרש בגמרא תחנה רנה בקשה כו' כד"א אל הרנה ואל התפלה. מלכים א' ח' [כ"ח]. ות"י צלותא ובעותא ובפרק אין עומדין (ברכות לא.) אל הרנה ואל התחנה*). רנה זו תפלה. פירוש שבח ובירמיה ז' י"א מתרגם רנה בעותא. וברבות ריש ואתחנן רנה זו קילוסו של הקב"ה:

משנה ב

ומלאכת שניהן שוה כאחת. ואע"ג דכתיב (ויקרא ט"ז:כ"ז) יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו. בתר אילו ואיל העם ואימורי חטאת. יליף בגמרא. דכתיב נמי והמשלח בתר הכי ומה המשלח דמעיקרא דאין עמידה שלו אלא עד מתן דמים דחבירו. כמ"ש הר"ב בריש פרק ו'. ה"נ והשורף יכבס דמעיקרא. וקראי דלא כסדרן כדלקמן:

משנה ג

אם בבגדי בוץ קורא קדש כו'. דאילו קרא באצטלית כבר קידש קודם שפשט בגדי בוץ ואינו צריך עתה אלא טבילה וקידוש. הרא"ש:

ויצא ועשה את אילו וכו'. פירש הר"ב דכל דכתיב בפרשת אחרי מות קדים לדכתיב בחומש הפקודים דאמרינן בגמרא דמתניתין לאו מתקנתא היא דהא לא קאמר פר ושעיר ואימורי חטאת אימתי עביד להו. אלא כדתני בברייתא משמו דר"א כמ"ש הר"ב ופירשו התוס' דאע"ג דלאו מתקנתא היא מ"מ לאו משבשתא והא דתנא דמתניתין שייר לאמורי חטאת דאינו אלא גמר קרבן דאינהו עצמן שלא הוקטרו אימוריהן כשרין. ושייר פר העולה ושעיר הנעשה בחוץ דאדברי ר' עקיבא קאי דמקדים לשבעה כבשים בשל שחר. קאמר איהו דמאחר להו ואנא ידענא דטעמא משום דלבסוף כתיבי. וא"כ ה"ה לפר ושעיר דחוץ (וכה"ג עיין במשנה ב' פ"ט דערובין) וניחא ליה למנקט כבשים משום דתנאי אחרינא פליגי בכבשים עצמן מר סבר אחד בשחר ושתה בערבית. ומ"ס ו' בשחר ואחד בערבית עכ"ד. והא דמאחר הוצאת כף ומחתה לאילו כו' אפרש בדרבי עקיבא בס"ד ואיל העם דאמרן הוא איל האמור באחרי [מות] והוא האיל האמור בחומש הפקודים. דכתיב איל אחד. גמרא:

[***תמימים בני שנה**. צריך לי עיון אמאי נקט הכי בכבשים ולא כן בשאר הקרבנות. ובס"א ל"ג בני שנה ואכתי קשיא תמימים למה לי]:

עם תמיד של שחר היו קרבין. קאי אשבעת כבשים ופר העונה נמי עם של שחר. וכדכתב הר"ב מטעם הברייתא שבגמרא. וטעמיה דכתיב מלבד וגו'. ור"א ס"ל דאין למדין יוה"כ מרגלים. דלהכי סידר רחמנא עבודת היום ברישא. ומ"ש הר"ב ואח"כ שעיר הנעשה בחוץ. לפי שהוא מן המוספין שהיה ראוי להקדימו. אלא דקרא קאמר מלבד חטאת הכפורים להקדים הפנימי. ומיהו בתריה לא מאחרינן ליה. ור"א דס"ל דכל המוספין מאחרין איצטריך למלבד חטאת הכפורים לדרשא אחריתי על מה שזה מכפר זה מכפר במ"ג פ"ק דשבועות. וצ"ל דלר"ע תרתי שמעינן. מדלא כתב עם חטאת הכפורים. דהא ליכא למטעי ולפרש שיבא עמו ממש. דהא בפרשת אחרי מות כתיב שני שעירים. ולא שלשה. ומ"ש ואח"כ אילו ואיל העם והא דלא קתני להו משום דר"א מודה לו דבטבילה שלישית הוו. כ"כ התוספות. ומ"ש הר"ב ואח"כ אימורי החטאת בטבילה ג' ואח"כ הוצאת כף ומחתה. כ"כ רש"י ז"ל. ונ"ל דטעמו משום דואת חלב החטאת כתיב בתר ויצא ועשה את עולתו. ודעת התוספות והרמב"ם עיין בסמוך. ומ"ש ואח"כ הוצאת כף ומחתה ור"ל בטבילה רביעית וטעמא מפורש בגמרא דכתיב (שם) ובא אהרן אל אהל מועד. ופשט את בגדי הבד אשר לבש. כלום אדם פושט אלא מה שלבש ומה ת"ל אשר לבש שלבש כבר. אלמא זו היא פשיטה שניה ש"מ דיש הפסקת חילוף בגדים בין עבודת היום להך ביאה. ובמאי איירי דבכולהו עבודת פנים כבר כתיב ובא והביא. כמ"ש התוס' פ"ג דף ל"ב. אלא בהוצאת כף ומחתה איירי. הלכך כיון דש"מ דאיכא הפסק ש"מ דהך קרא שלא כסדרו. ודכתיב בתריה ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם מוקדם לשל זה. וכי תימא דהא אפסקיה שעיר הנעשה בחוץ ונקיים מקראות כסדרן דובא בהוצאת כף ומחתה. ואח"כ ויצא ועשה את וגו'. ליתא דקרא הכי משמע ויצא ועשה את עולתו מיציאה ראשונה עביד אילו ואיל העם ש"מ דביציאה ראשונה נעשה אילו ואיל העם ואילו עבדי בתר הוצאת כף ה"ל ביציאה שניה. ומיהו שעיר קדים נמי דקרא לא קאמר מה דהוה ביציאה ראשונה. אלא ממאי דכתיבי באותה פרשה בפרשת אחרי מות. והשעיר הזה בפרשת פנחס כתיב. ומ"ש ואח"כ תמיד של בין הערבים מסיים רש"י בטבילה חמישית ולרש"י הא דקתני היו קרבים עם תמיד כו'. לאו דוקא אלא לאפוקי עם של שחר. והתוספות חולקים על רש"י כמ"ש דאימורי חטאת בטבילה השלישית וסוברים דעם תמיד של בין הערבים קרבים. ואהא קאי מאי דאמר ר"ע היו קרבין עם תמיד של בין הערבים. ר"ל אימורי חטאת ולא הוצרך להזכירם בשם מהטעם שלא הזכירם ר"א. כמ"ש לעיל. והכי קאמר היו קריבין עוד קריבות אחרות ושעיר הנעשה בחוץ דקתני ה"ק ושעיר כו'. קרב אח"כ בזמנו עם אילו ואיל העם שהזכיר

כבר ר"א. ולהתוספות. הך קרא דובא אהרן שנכתב שלא כסדר אינו מוקדם אלא לפסוק ורחץ. ומיד ובא להוצאת כף ומחתה. ואח"כ ואת חלב וגו'. וכ"כ הרא"ש. דהסברא נותנת שהאימורים היו קרבים אחר הוצאת כף ומחתה. כדי למעט ההפסקות בין עבודת היום להוצאת כף ומחתה דכתובים מיד אחריהם ומ"מ בסדר קצרה שלו כתב כדרך רש"י ז"ל. וכן דעת בעל המאור. ולהרמב"ם דרך אחרת דמאחר להוצאת כף ומחתה עד אחר תמיד של בין הערבים קודם קטורת הערבים והטבת נרות. ונראה טעמו כטעם התוספות. דמתניתין מוכחת דאימורי חטאת קריבין עם התמיד. וסובר נמי דמתניתין בסדרא קא מיירי דהא דתני היו קרבים עם תמיד. היינו שאחר השעיר והעולות היו אימורי חטאת קריבים עס התמיד. וכך היה סדרן. ואח"כ קדש וכו' להוציא כף ומחתה וכו' ונכנס להקטיר וכו' כסדרא דמתניתין דלקמן ואזלא תמיהת התוספות במשנה דלקמן דתנן נכנס להקטיר ולא תנן תמיד של בין הערבים. ותירצו משום דכבר תנא ליה ברישא בדברי ר"ע וזה דוחק. אבל להרמב"ם ניחא שכבר נעשה התמיד קודם הוצאת כף ומחתה. וסדר המשנה כוותיה דייקא וטעם קדימת התמיד ואיחור הוצאת כף נ"ל דסבר דמצוה שישארו כלי הקטרת בדביר כל כמה שיוכל לאחרו ולשהותו שם. ויותר ראוי ג"כ שסוף ביאת כהן גדול יהיה בהיכל ממה שיהיה סוף ביאתו בקדשי קדשים הלכך מאחרין אותן מלהוציאן עד קודם קטורת הערב שזהו סוף ביאתו להיכל בו ביום. והפייטן נקט אילו ואיל העם תרב חטאת ומוספין והוצאת כף וסדר תמיד וכו'. ובתורת כהנים נשנו אילו ואיל העם ושבעה כבשים תמימים ואח"כ הוצאת כף ומחתה ואחר כך עושה התמיד. ונ"ל שצ"ל וששה כבשים וכו' דסתם ספרא ר' יהודה. והכי ס"ל בגמרא. אבל פר ושעיר חיצון לא הזכיר כלל. וצ"ע. ובירושלמי אמר רבי יוחנן זו דברי ר"א ור"ע. אבל דברי חכמים כולם היו קרבים עם תמיד של בין הערבים. ולזה נראה שכוון הפייטן. וז"ש ר"י עם תמיד לאו דוקא עם ממש. אלא לאפוקי עם של שחר. דה"נ בגמרא דידן בפלוגתא דתנאי בכבשים. אמרו האי לישנא עם תמיד ולאו דוקא. דהא בדרבי עקיבא פליגי. וכ"כ בעל המאור בדרבי (מאיר) [אליעזר] בברייתא דלאו דוקא:

משנה ד

ונכנס להקטיר. עיין לעיל דלרש"י ותוספות ר"ל אחר שהקריב התמיד. ולהרמב"ם מתניתין כמשמעה:

ולהטיב את הנרות. כתב הר"ב הטבה זו הדלקה היא דהא בשחר מטיב את הנרות דהיינו דשונן ותיקון הפתילות החדשות. אלא הטבה זו הדלקה היא. אבל הרמב"ם ס"ל בפרק ג' מהלכות תמידין. וכמ"ש הר"ב בשמו בפרק ג' מתמיד. דבשחר נמי מדליקין

אחר שמטיבן. וא"כ בערב היה צריך לחזור ולתקנן ולהדליקן ולדידיה שפיר תנן להטיב. והתוספות תירצו בע"א. דהכא קודם שמת שמעון הצדיק שנמצאו שני נרות מזרחיות דולקים והניחן דולקים מפני הנס עד הערב שמטיבן ואח"כ מדליקן. אבל הר"ב פירש בסוף פ"ג דתמיד דאף בימי שמעון הצדיק לא הניחו דולק. אלא המערבי שמשני המזרחים ואנן להטיב הנרות תנן. וכבר כתב הראב"ד בזה בפרק ב' מהלכות עי"כ. שאע"פ שלשון המשנה כך היא לא היה בין הערבים הטבה אלא לנר המערבי בלבד. [*ועיין מ"ש בסוף פרק ג' דמסכת תמיד]:

משנה ה

[***ומצנפת**. בתורה נקרא דשל הדיוטות מגבעת ולשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד. תוספות פרק ב' דף כ"ה. ורש"י מפרש בפירוש החומש דהכל חדא. ותלמידי הר"י כתבו בפרק אין עומדין דמצנפת קטנה ממגבעת. והרמב"ן בפירוש החומש בואתה תצוה כתב שהמצנפת היא כמין צניף שצונף בו את ראשו. מגלגל ומחזיר מגלגל ומחזיר סביב ראשו כפל על כפל ומצנפת של כהן גדול אינה קרויה מגבעת בשום מקום. אבל בכהן הדיוט אמר הכתוב מגבעות. ואף היא מצנפת היא. אלא שקושר בה כל ראשו ומעלה הכפלים עליו כמין מגבעת שהוא כובע. כדברי אונקלוס כו'. בחילוף כ"ף וגימ"ל באותיות גיכ"ק. ולפי שהמגבעת כמו מצנפת הזכירו חז"ל תמיד בכהן גדול. ובכהן הדיוט מצנפת וכו'. ולשון הרמב"ם בריש פרק ח' מהלכות כלי המקדש קרוב לדברי הרמב"ן שז"ל מצנפת האמורה באהרן היא המגבעת האמורה בבניו אלא שכהן גדול צונף בה כמי שלופף על השבר ובניו צונפין בה ככובע ולפיכך נקראת מגבעת עכ"ל. אבל הראב"ד השיגו שמגבעות הם ככובעים שלנו חדין מלמעלה והן קצרין ע"כ. ולדבריו צ"ל כדברי התוספות]:

באלו נשאלין. כתב הר"ב השואל פניו אחורי הכהן. וכ"כ הרמב"ם. ואע"ג דלישנא דברייתא פניו כלפי הכהן ה"פ פניו פונות למקום שפונים פני הנשאל. והכ"מ הכריח שכן הוא בסוף פ"י מהל' כלי המקדש. ומ"ש בקול נמוך. זה לשון הרמב"ם [שם] בקול נמוך כמי שמתפלל בינו לבין עצמו ע"כ. והיינו דמתפלת חנה ילפינן:

פרק ח

משנה א

אסור באכילה ושתיה. כתב הר"ב אע"ג דענוש כרת באכילה ושתיה דכתיב (ויקרא כ"ג:ל') והאבדתי את הנפש ההיא. ענוי שהיא אבידת נפש. ואיזה זה אכילה ושתיה.

גמרא דף ע"ד ע"ב. ומ"ש ה' ענויין כנגד ה' עניין הכתובים בתורה וכו'. דכי כל הנפש אשר לא תעונה לא קחשיב דלא חשיב אלא צוויין. אבל האי דלא ציווי הוא לא קחשיב. תוספות דף ע"ו ע"א. ומ"ש משום דבעי למתני כו' דלית בהו כרת. למה שפסק במשנה דלקמן דחצי שיעור נמי דאורייתא. היה יכול לכתוב ג"כ דלחצי שיעור תנן אסור. וכדאיתא בגמרא. ומ"ש הר"ב שבת שבתון דאמור כו'. וכן לשון הרמב"ם. וכ"כ הרי"ף. וטעמא דבלבול הסדר לא ידענא. ובתוס' כתבו דרוב ספרים גורסים ובעשור אך בעשור. שבת שבתון. ושבת שבתון והיתה לכם. וטעמא דמקרא דובעשור מיניה נפקא לן פירושא דעינוי לעיל. יכול ישב בחמה ובצינה ויצטער ת"ל (שם) כל מלאכה לא תעשו. והיינו ההוא קרא דובעשור. דכתיב ביה ועניתם את נפשותיכם כל מלאכה לא תעשו. וכיון דכתיב לבסוף קא מייתי לכולהו מלמטה למעלה. וי"ס שגורסים שבת שבתון. אך בעשור. ובעשור. והיתה לכם. ועל אותה גירסא אין אדם יכול ליתן טעם עכ"ל ומ"ש הר"ב דאכילה ושתיה חד. עיין בפירושו למ"ג:

באכילה ובשתיה וברחיצה. אכילה ושתיה דאקרו ענוי מנלן. כתיב הכא תענו. וכתיב (דברים ח':ג') ויענך וירעיבך. ש"מ דרעבון אקרי ענוי. רחיצה. דכתיב (מלכים א' כ') כי נשאת את ארון ה' אלהים לפני דוד אבי וכי התענית בכל אשר התענה אבי וכתיב התם (שמואל ב י"ז:כ"ט) כי אמרו העם רעב ועיף וצמא. וכתיב (משלי כ"ה:כ"ה) מים קרים על נפש עיפה. ולא כתיב בנפש. ש"מ עיף מרחיצה הוא. סיכה דכתיב בדניאל [י'] לחם וגו' וסוך לא סכתי וכתיב (שם) כי מן היום וגו'. ולהתענות. וכתבו התוספות דכמה ענויין של צער עשה דניאל ואנן לא גמרינן אלא סיכה משום דרשא דבמשנה ד' פ"ט דשבת מותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו (תהילים ק"ט:י"ח) ומההוא דרשא לחודא לא סגי דאם כן ליתסר אפי' סיכה שאינה של תענוג כשתייה להכי אייתי קרא דדניאל דכתיב ביה להתענות. תשמיש המטה דכתיב (בראשית ל"א:נ') אם תענה את בנותי ואם תקח נשים תענה מתשמיש. תקח צרות. גמ':

המלך והכלה כו' והחיה כו'. דאסורא דידהו לאו דאורייתא וקראי אסמכתא בעלמא כמ"ש הרמב"ם והרא"ש והלכך הקילו בו דהם אמרו והם אמרו. וא"נ דאורייתא כיון דלא פורשו בהדיא בקרא קילי טפי דמסרן לחכמים והם יכולין להקל ולהתיר כפי מה שנראה להם. הר"ן. ועיין ריש מסכת מ"ק. [*ומ"ש הר"ב והלכה כר"א וכ"כ הרמב"ם וטעמא הואיל ופירשו בגמרא דבריו. המגיד סוף הלכות שביתת עשור]:

משנה ב

כמוה וכגרעינתה. פירוש הכותבת אינה דבוקה לגרעינתה אלא יש בינה לגרעינתה חלל וקמ"ל דצריך למעך אותו חלל לשער בכמוה וכגרעינתה בלבד. לא כמוה וכגרעינתה וכחללה דאלת"ה בכולי דוכתי דתנן כזית פירושו עם גרעינתה ולא תנן בהדיא. אלא הכא הא קמ"ל. תוספות והר"ן. ומ"ש הר"ב שהיא פחותה מכביצה כתב הר"ן דיש לנו לכוין שאינה פחותה ממנה אלא מעט דכיון דחד אמורא אמר בגמ' יתירה מכביצה לא מפלגינן מיניה מאן דפליג עליה [*וכך כתב הר"ב במסכת כלים פי"ז משנה י"ב]:

מלא לוגמיו. הר"ב העתיק כמלא לוגמיו וא"א לומר שהגירסא כך היא דהא בגמ' דף ע"ו אמרינן אימא כמלא לוגמיו ומ"ש הר"ב ושעור זה באדם בינוני וכו'. פי' השעור באדם בינוני הוא פחות מרביעית. אבל בשאר אדם הכל לפי גדלו ולפי קטנו. דהא הכי תנן בכלים פי"ז משנה י"א דמשערים לפי מה שהוא אדם. ומיהו באכילה לא מפלגינן אלא אפילו לעוג מלך הבשן מחייבים בככותבת. וטעמא אמרינן בגמרא דבאכילה קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה. ומיהו כולי עלמא טובא ועוג מלך הבשן פורתא. והשתיה בדידיה מיתבא דעתיה בדחבריה לא מיתבא דעתיה מש"ה לענין דלאו ביתובא דעתא הוא. בשל עולם הן שמין בבינונית כמ"ש שם הר"ן. והא דאמרן פחות מרביעית. כתב הר"ן לא קאימנא שפיר בהאי פחות מרביעית כמה הוה בציר מיניה:

האוכל והשותה אין מצטרפין. דאע"ג דמחד שמא נינהו כדלקמן הואיל משום יתובא דעתא הוא והאי לא קמיתבא דעתיה כדאיתא בגמ':

משנה ג

אינו חייב אלא חטאת אחת. כתב הר"ב דמחד קרא נפקא כו' כדאיתא דף ע"ו בגמ' שנאמר (דברים י"ד:כ"ו) ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן ביין ובשכר. שכר שתייה הוא דיליף שכר שכר מנזיר וקרייה רחמנא ואכלת. [*דאילו יין איכא למימר ע"י אניגרון שהוא מין מאכל שנותנין בו יין]:

אוכלין שאינן ראוין לאכילה. כגון עשבים המרים או שרפים הבאושין. רמב"ם פ"ב מהלכות שביתת עשור:

משקין שאינן ראויין לשתיה ושתה ציר וכו'. הרמב"ם [שם] כתב כגון ציר כו'. וכן העתיק הטור סוף סימן תרי"ב ופירוש ציר ומורייס. עיין משנה ד' פ"ו דנדרים:

משנה ה

עוברה שהריחה. כתב הר"ב עובר מריח ריח התבשיל וכו'. וכן כתב רש"י ונ"ל שדקדקו לפרש כן מהני עובדא דאיתנהו בגמרא ההיא עוברה דארחא לחישו לה ואילחשא קרי

עליה בטרם אצרך בבטן וגו' ונפק מינה ר' יוחנן. וההיא עוברה דארחא ולחישו לה ולא אילחשה וקרי עליה זורו רשעים מרחם וגו' ונפק מינה שבתאי אצר פרי. הא קמן דמצד העובר בא התאוה שהוא מריח ומתאוה שהרי בידו לחזור בו:

ואם אין שם בקיאין כו'. כתב הר"ב מתני' מפרשא בגמרא בד"א כו' בזמן שהחולה אומר איני צריך ואמרינן תונבא פי' שטות נקט ליה מחמת חוליו. אבל אמר צריך כו' דלב יודע מרת נפשו ומשום דספק נפשות להקל הלכך כי אמר צריך תלינן בלב יודע. ולאו משום תונבא אלא קים ליה בגוויה טפי. וכי אמר אינו צריך תלינן בתונבא כו':

משנה ו

דברים טמאים. הם הדברים האסורים כשקצים ורמשים ובהמה טמאה וזולתם הרמב"ם בפירושו. וכתב בכסף משנה פי"ד מהמ"א. דאע"ג דתנא ביה"כ עסיק קמ"ל אפילו דברים טמאים. לומר דא"צ לחזר אחר דברים המותרים וכו':

עד שיאורו עיניו. ולשון הר"ב וכשמראיתו חוזרת. וכן לשון רש"י והר"ן ומצאנו למראה עיניו ישעיה י"א ג' לכך אין להגיה ראותו:

אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו. פירש הר"ב שאינה רפואה גמורה. וכ"כ רש"י. וז"ל הרמב"ם כי זה אינו מועיל אלא בדרך סגולה ואין עוברין על המצות אלא ברפואה בלבד ר"ל בדברים המרפאים בטבע והוא דבר אמיתי הוציאו הדעת והנסיון הקרוב לאמת. אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאין בסגולתן אסור כי כחם חלש אינו מצד הדעת ונסיונו רחוק והיא טענה חלושה מן הטוען:

החושש בגרונו. ול' הר"ב החושש בשיניו ופי' שמתחיל בשר החניכים כו'. כן פי' רש"י בעובדא דרבי יוחנן חש בצפידנא דמייתי בגמרא אהך מתניתין. והרי"ף והרא"ש כתבו ל' המשנה החש בפיו. ול' הטור החושש בשיניו. בסי' שכ"ח:

וכל ספק נפשות דוחה את השבת. דכתיב (ויקרא י"ח) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם פי' רש"י אשר יעשה אותם האדם המצות שיחיה בהם ודאי ולא שייכא בעשייתם [לבא] לידי ספק מיתה אלמא מחללין על הספק. הכי מסיק בגמרא דף פ"ה ע"ב:

משנה ז

ספק הוא שם וכו'. מפרשינן בגמרא דהכי קאמר דלא מבעיא ספק הוא שם ספק אינו שם דאם איתיה חי הוא מפקחים עליו. אלא אפילו ספק חי ספק מת מפקחים עליו. ולא מבעיא ספק חי ספק מת דישראל הוא. אלא אפילו ספק כותי ספק ישראל מפקחין

עליו. וכתבו התוספת דהיינו טעמא דאין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב משום דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם שלא יוכל לבא בשום ענין לידי מיתת ישראל:
מפקחין. עיין משנה ו' פ"ח דפסחים:

משנה ח

ואשם ודאי. דאילו אשם תלוי אע"ג דכתיב ביה כפרה (שם ה') וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג. לא מכפר כפרה גמורה אלא תולה להגין עליו מן היסורין עד שיודע לו שודאי חטא ויביא חטאת. אי נמי הנך אין אחר מכפר כפרתן. אשם תלוי אחר מכפר כפרתן דתנן [במשנה ד' פ"ו דכריתות] חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יום הכפורים חייבין. אשמות תלויין פטורין. גמרא:
מכפרין. פירש הר"ב עם התשובה ולא חש למיתנה וכו' שאם לא היה מתחרט כו' שזו עיקר התשובה. וז"ל הרמב"ם והתשובה הוא שיתודה אדם על עונותיו לפני השם ויתנחם על מה שחטא ויקבל עליו שלא ישוב לאותו עון לעולם. אמר בוידוי והפרישה מן העון. ומודה ועוזב ירוחם (משלי כ"ח) ואמר בחרטה על העון כי אחרי שובי נחמתי (ירמיה ל"א):
על עברות קלות וכו'. מ"ש הר"ב ומסקנא דמלתא בגמרא שאם הזיד וכו' אינו זז וכו' דארבעה כתובים כתיבי. נאמר (ירמיה י"ג) שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם. למדת שיש עבירה שמתכפרת בתשובה לבדה. ונאמר (ויקרא ט"ז) כי ביום הזה יכפר עליכם למדת שיש עבירה שצריכה יה"כ. ונאמר (תהלים פ"ט) ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם למדת שיש עבירה שצריכה יסורין ומסתברא הקל לקלה והחמור לחמורה. ונאמר (ישעיה כ"ב) ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמותון. למדנו שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה. וזוהי חלול השם. פי' הר"ב חוטא ומחטיא אחרים. וכדפירש"י. ובגמרא משמע דכל שעושה עבירה ואחרים למדין ממנו לנהוג ג"כ קלות בדבר מקרי חלול השם דהיינו מחטיא אחרים. והיינו דלעיל מהך קרא כתיב ויקרא ה' וגו' לבכי ולמספד וגו' והנה הרוג בקר ושחוט צאן וגו'. כביכול לפניו יש אבל והם אוכלים ושמחים. והרואים כך סוברים דלית דין ולית דיין אין לך חילול השם גדול מזה. [*ועיין בפי' הר"ב משנה ט' פ"ה דאבות ועוד שם פ"ג משנה י"א וסוף פ"ד] ומ"ש ואם שגג וכו' החטאת מכפרת מסיים הרמב"ם או שחטא חטא שהוא חייב עליו אשם ודאי והביא אשמו. ומ"ש הר"ב אבל בזמן שיש שם שעיר כו' כדתנן במשנה ו' פ"ק דשבועות ע"ש:

משנה ט

אין יה"כ מכפר. כמו אמרם אין מספיקין בידו לעשות תשובה. ולפיכך לא יעזרהו השם שיעשה בצום כיפור מה שראוי לו לעשות כדי שיכפרו לו עונותיו באותו היום. הרמב"ם. [*ולפי זה נראה דהכא נמי בתרי זימני כמו ברישא דלהכי אין מספיקין דאינו פורש. כמ"ש הר"ב]:

עבירות שבין אדם לחבירו וכו'. והא דכתיב (שמואל א ב':כ"ה) אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים ה"ק ופללו לשון פיוס שפייס לחברו וריצהו האלהים ימחול לו. ואם לה' יחטא איש מי יתפלל בעדו אם אינו שב מעבירות שבידו. גמרא [פו.]:

לפני מי אתם מיטהרין מי מטהר אתכם כו' שנאמר וזרקתי כו' ואומר מקוה כו'. לפי שהדרך הישרה הוא שיבור לו האדם בעצמו להתקדש ולהטהר. ואז כשבא לטהר מסייעין לו וע"ז אמר לפני מי אתם מיטהרים. ומפני שלפעמים לפי שיצר לב האדם רע עליו לא יוכל להתגבר עליו לכופו ליטהר בתשובה. והוא רחום יכפר עון יעוררהו ובימין צדקו יתמכהו לבלתי ידח ממנו נדח. וז"ש מי מטהר אתכם ובמאי דסיים פתח שנאמר וזרקתי עליכם וזהו בלי התעוררות האדם. אלא הוא ברחמיו מטהרם. וכן זה הכתוב נאמר (ביחזקאל ל"ו:י"ז). בן אדם בית ישראל יושבים על אדמתם ויטמאו וגו' ואשפוך וגו' ואפיץ וגו' ויבא אל הגוים וגו' ויחללו וגו' לא למענכם וגו' וקדשתי את שמי הגדול המחולל וגו' ולקחתי וגו' וזרקתי וגו' הרי שאמר שאע"פ שמחללין הש"י אפילו בבואם בגלות החל הזה. עם כל זה ולקחתי וזרקתי והדר מייתי קרא דמקוה אמאי דפתח שהש"י מטהר את הבא ליטהר. דהכא כתיב (ירמיהו י"ד:ז'-ח') אם עונינו ענו בנו וגו' כי רבו משובתינו לך חטאנו מקוה ישראל מושיעו בעת צרה הרי שאחרי שהתודו על חטאם אמרו מקוה וזה דומה לטהרת מי מקוה שמטהרים הבא ונכנס וטובל בתוכם. כן הבא ונכנס תחת כנפי שכינתו יתברך הוא חוסהו בצל כנפיו ומסייעו להטהר כך נ"ל. והש"י ברחמיו יטהרנו מכל טומאתינו. ולבית קדשו יקבץ נפוצותינו. במהרה בימינו. אמן ואמן:

סליק מסכת יומא